



Praktijkonderzoek Transparantie

Een onderzoeksrapport voor de Eerlijke Bankwijzer

Profundo

economisch onderzoek

Praktijkonderzoek Transparantie

Een onderzoeksrapport voor de Eerlijke Bankwijzer

23 september 2011

**Jan Willem van Gelder
Anniek Herder**

**Profundo
Radarweg 60
1043 NT Amsterdam
Tel: 020-8208320
E-mail: jw.vangelder@profundo.nl
Website: www.profundo.nl**

Inhoudsopgave

Samenvatting	i
Inleiding	1
Hoofdstuk 1 Transparantie in de financiële sector	2
1.1 Waarom transparantie?	2
1.2 Vormen van transparantie	2
1.2.1 Transparantie over MVO-beleid	2
1.2.2 Transparantie over financiële producten	3
1.2.3 Transparantie over belastingen	3
1.2.4 Transparantie over investeringen	4
1.3 Transparantie in de regelgeving voor de financiële sector	4
1.3.1 Wet Bescherming Persoonsgegevens.....	5
1.3.2 Algemene Bankvoorwaarden	5
1.3.3 Overige	6
Hoofdstuk 2 Onderzoeksmethodologie	7
2.1 Onderzoekdoel	7
2.2 Selectie van bankgroepen	7
2.3 Onderzoeksaanpak	8
2.4 Definities	9
2.5 Beoordeling	10
2.5.1 Leningen	11
2.5.2 Beleggingen	12
2.5.3 Samenvoeging scores per investeringscategorie	13
Hoofdstuk 3 Resultaten voor de bankgroepen	15
3.1 ABN AMRO	15
3.1.1 Profiel.....	15
3.1.2 Bankinvesteringen.....	15
3.1.3 Vermogensbeheer.....	16
3.1.4 Samenvoeging scores.....	17
3.2 AEGON	18
3.2.1 Profiel.....	18
3.2.2 Bankinvesteringen.....	18
3.2.3 Vermogensbeheer.....	19
3.2.4 Samenvoeging scores.....	20
3.3 ASN Bank	20
3.3.1 Profiel.....	20

3.3.2	Bankinvesteringen.....	20
3.3.3	Vermogensbeheer.....	21
3.3.4	Samenvoeging scores.....	22
3.4	Delta Lloyd Groep	23
3.4.1	Profiel.....	23
3.4.2	Bankinvesteringen.....	23
3.4.3	Vermogensbeheer.....	24
3.4.4	Samenvoeging scores.....	25
3.5	Friesland Bank	25
3.5.1	Profiel.....	25
3.5.2	Bankinvesteringen.....	25
3.5.3	Vermogensbeheer.....	26
3.5.4	Samenvoeging scores.....	27
3.6	ING Groep	28
3.6.1	Profiel.....	28
3.6.2	Bankinvesteringen.....	29
3.6.3	Vermogensbeheer.....	30
3.6.4	Samenvoeging scores.....	31
3.7	NIBC	31
3.7.1	Profiel.....	31
3.7.2	Bankinvesteringen.....	31
3.7.3	Vermogensbeheer.....	32
3.7.4	Samenvoeging scores.....	33
3.8	Rabobank Groep	34
3.8.1	Profiel.....	34
3.8.2	Bankinvesteringen.....	34
3.8.3	Vermogensbeheer.....	35
3.8.4	Samenvoeging scores.....	37
3.9	SNS Reaal	37
3.9.1	Profiel.....	37
3.9.2	Bankinvesteringen.....	37
3.9.3	Vermogensbeheer.....	38
3.9.4	Samenvoeging scores.....	39
3.10	Triodos Bank	40
3.10.1	Profiel	40
3.10.2	Bankinvesteringen	40
3.10.3	Vermogensbeheer	41
3.10.4	Samenvoeging scores	42
3.11	Van Lanschot Bankiers.....	42
3.11.1	Profiel	42
3.11.2	Bankinvesteringen	43

3.11.3	Vermogensbeheer	44
3.11.4	Samenvoeging scores	45
Hoofdstuk 4	Resultaten, conclusies en aanbevelingen.....	46
4.1	Onderzoeksresultaten.....	46
4.1.1	Medewerking aan het onderzoek	46
4.1.2	Scores van de banken.....	46
4.2	Conclusies.....	49
4.2.1	Kredietverlening aan bedrijven en overheden	49
4.2.2	Beleggingen door de bank	49
4.2.3	Beleggingsfondsen.....	50
4.2.4	Overig vermogensbeheer.....	50
4.3	Aanbevelingen.....	50
4.3.1	Aanbevelingen voor de bankgroepen	50
4.3.2	Aanbevelingen voor andere stakeholders.....	51
Bijlage 1	Bronverwijzingen	53

Samenvatting

Banken ondernemen volgens de Eerlijke Bankwijzer pas maatschappelijk verantwoord als zij maatschappelijk verantwoord investeren, want dat is immers een van hun belangrijkste kernactiviteiten: door middel van leningen en beleggingen voorzien ze bedrijven en overheden van kapitaal. Omdat transparantie een van de basisprincipes van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) is, mag van banken verwacht worden dat ze transparant zijn over hun investeringen in bedrijven en overheden. Net als vele klanten wil de Eerlijke Bankwijzer weten in hoeverre banken investeren in bedrijven die controversiële wapens produceren, biodiversiteit bedreigen, een sterke bijdrage leveren aan klimaatverandering of mensenrechten schenden. Maar ook hoeveel zij investeren in bedrijven die duurzame energie ontwikkelen, duurzame werkgelegenheid creëren en eerlijke handelsketens ontwikkelen.

Het doel van dit onderzoek is om na te gaan hoe transparant de 11 Nederlandse bankgroepen die in de Eerlijke Bankwijzer worden onderzocht zijn over de bedrijven en overheden waarin zij investeren. Daarbij wordt gekeken naar de transparantie van de bankgroepen met betrekking tot vier belangrijke investeringscategorieën.

Bij twee investeringscategorieën gaat het om investeringen door banken met het geld dat op hun balans staat. Dat geld is deels afkomstig van de tegoeden van bankklanten op betaal- en spaarrekeningen. De andere twee investeringscategorieën worden gedaan door zustermaatschappijen van de banken: vermogensbeheerders die tot dezelfde bankgroep behoren. Deze investeringen worden niet gedaan met bankgeld, maar met geld dat particuliere en institutionele beleggers door deze vermogensbeheerders laten beheren.

Nagegaan is of de bankgroep over deze investeringscategorieën kerngegevens publiceert, zoals de soort investering, de naam van het bedrijf of de overheid en het eind 2010 uitstaande bedrag in euro's. Ook is gekeken of de bankgroep voldoet aan de internationaal gerespecteerde richtlijnen voor MVO-rapportage van het *Global Reporting Initiative (GRI)*, door investeringen uit te splitsen naar regio en sector (indicator FS6) en door een overzicht te geven van het aantal bedrijven en overheden waarmee informatie is uitgewisseld over sociale- en milieugerelateerde onderwerpen (indicator FS10).

Informatie die op de website, in jaarverslagen en in andere publicaties van de bankgroepen gevonden is, vormt de basis het onderzoek. Aan de bankgroepen is gevraagd of zij daarnaast aanvullende informatie konden aanleveren of inzage konden bieden in hun portfolio's. Zij zijn tevens in de gelegenheid gesteld om een reactie te geven op de concept-resultaten.

Beoordeling

Aan iedere bankgroep wordt een score toegekend voor bankinvesteringen (leningen en beleggingen door de bank) en voor vermogensbeheer (beleggingsfondsen en overig vermogensbeheer). De scores zijn gebaseerd op twee criteria:

- De relatieve omvang van de investeringscategorie;
- De mate van transparantie per investeringscategorie.

Er worden twee aparte scoretabellen gebruikt, waarin een hogere transparantie leidt tot een hogere score op een schaal van 1 tot 5. Deze score telt vervolgens mee naar rato van het aandeel van de investeringscategorie in de bankinvesteringen of het vermogensbeheer. De mate van transparantie bij een investeringscategorie die voor een bank belangrijk is telt dus zwaar mee, en vice versa.

Gekozen is om voor beleggingen de lat hoger te leggen dan voor leningen, omdat het makkelijker is om over beleggingen transparant te zijn dan over leningen, omdat voor de laatste investeringscategorie de klantvertrouwelijkheid een rol speelt. De criteria die in de scoretabellen worden gehanteerd zijn door een jurist getoetst aan de bestaande wet- en regelgeving, om er zeker van te zijn dat alle banken in principe de hoogste score zouden kunnen halen.

Resultaten

De scores die aan de 11 bankgroepen zijn toegekend zijn weergegeven in Tabel 1. Ter vergelijking zijn in de tabel ook de scores opgenomen die door de Eerlijke Bankwijzer zijn toegekend voor het beleid van de bankgroepen ten aanzien van transparantie.

Tabel 1 Transparantie over investeringen: beleid en praktijk

Bank	Beleidscore Transparantie & Verantwoording	Praktijkscore Transparantie over investeringen	
		Bankinvesteringen	Vermogensbeheer
ABN AMRO	2	2	1
AEGON	3	3	3
ASN Bank	5	5	5
Delta Lloyd	3	1	3
Friesland Bank	1	2	2
ING	2	2	3
NIBC	2	2	1
Rabobank Groep	4	2	3
SNS Reaal (excl. ASN Bank)	2	2	2
Triodos Bank	5	5	5
Van Lanschot	3	2	3

Legenda:

- 1 = slecht;
- 2 = onvoldoende;
- 3 = matig;
- 4 = voldoende;
- 5 = goed.
- n.a. = niet actief op dit gebied

Resultaten: bankinvesteringen

De meeste banken publiceren de namen van bedrijven en overheden waar zij kredieten aan verlenen niet. Alleen ASN Bank (in het jaarverslag) en Triodos Bank (op de website) publiceren alle namen van bedrijven en overheden waaraan leningen zijn verstrekt. ASN Bank vermeldt daarbij ook de bedragen, Triodos Bank doet dit alleen voor leningen aan banken.

Andere banken presenteren meestal wel een uitsplitsing van hun kredietportefeuille naar sector en regio. ABN AMRO, Rabobank en NIBC doen dit het meest gedetailleerd. Maar ook bij deze banken is de indeling niet gedetailleerd genoeg en - behalve bij Triodos Bank - niet gecombineerd (bijv. door middel van een kruistabel), waardoor het nog steeds moeilijk blijft om te beoordelen of de banken investeringen doen in sectoren met grote duurzaamheidsproblemen of in bepaalde gevoelige regio's.

Met uitzondering van ASN Bank en Triodos Bank, die beide namen en bedragen vermelden, geven banken ook nauwelijks informatie over hun eigen beleggingen. Op aandringen van de Europese toezichthouders publiceren alle banken in hun laatste jaarverslag gegevens over de staatsobligaties die zij in portefeuille hebben van de Europese probleemlanden Griekenland, Ierland, Spanje en Italië. Sommige banken (ABN AMRO, AEGON Bank, ASN Bank, Friesland Bank, Triodos Bank en Van Lanschot) gaan verder en geven een volledig overzicht van alle staatsobligaties.

Ook geven sommige banken informatie over hun participaties in (Nederlandse) bedrijven. Over de andere obligaties, aandelen en derivaten waarin de banken - vaak grote bedragen - beleggen, wordt echter geen gedetailleerde informatie verstrekt.

Resultaten: vermogensbeheer

De vermogensbeheerders van vrijwel alle bankgroepen (met uitzondering van NIBC) beheren beleggingsfondsen die investeren in beursgenoteerde aandelen en obligaties. In de jaarverslagen van deze beleggingsfondsen wordt vrijwel altijd het gedetailleerde portfolio-overzicht gepubliceerd, inclusief namen en bedragen. Slechts voor enkele beleggingsfondsen, waaronder die van ABN AMRO, ontbreken deze gegevens.

Alle bankgroepen (met uitzondering van ASN Bank) ontplooiden op de peildatum andere vormen van vermogensbeheer voor particuliere en institutionele beleggers, meestal in de vorm van private banking of mandaten. Op Triodos Bank na geven de vermogensbeheerders geen enkel inzicht in de bedrijven en overheden waarin deze vermogens worden belegd. Van Lanschot publiceert wel een - onvolledige - lijst met externe beleggingsfondsen waarin wordt belegd. Deze categorie is daarmee het minst transparant.

Aanbevelingen

De Nederlandse banken zouden veel transparanter kunnen zijn over de bedrijven en overheden waarin zij investeren. Zij zouden onder meer het volgende kunnen doen:

1. Tenminste alle bedrijven waaraan banken meer dan € 1 miljoen krediet verstrekken noemen en beschrijven, bijvoorbeeld op de website. Als dat vanwege contractuele afspraken niet mogelijk is, zouden de banken vanaf heden in hun nieuwe leningcontracten een bepaling kunnen opnemen die het mogelijk maakt om in ieder geval namen van nieuwe klanten te publiceren.
2. Banken zouden hun uitstaande kredieten kunnen uitsplitsen in een kruistabel naar sector en regio, bij voorkeur volgens de hoofdcategorieën (de eerste twee cijfers) van de Standaard Bedrijfsindeling (SBI 2008).
3. Banken kunnen over hun beleggingen door de bank net zo transparant zijn als over hun beleggingsfondsen, door namen van bedrijven en overheden en bedragen te publiceren.
4. De vermogensbeheerders van de bankgroepen kunnen veel duidelijker aangeven welk deel van het door hen beheerde vermogen is ondergebracht in beleggingsfondsen en welk deel in private banking en mandaten.
5. Bankgroepen zouden voor ál hun eigen beleggingsfondsen de namen van bedrijven en overheden waarin belegd wordt, plus bedragen, kunnen publiceren.
6. Ook voor hun private banking activiteiten en mandaten voor institutionele beleggers zouden banken in geaggregeerde vorm kunnen publiceren in welke bedrijven en overheden wordt belegd, plus de geïnvesteerde bedragen.

Benadrukt dient te worden dat er geen juridische belemmeringen voor bankgroepen zijn om de bovengenoemde aanbevelingen door te voeren. Noch de Wet bescherming persoonsgegevens, noch de Algemene bankvoorwaarden, die gebaseerd zijn op de in het Burgerlijk Wetboek genoemde zorgplicht jegens cliënten, maken dit onmogelijk.

Ook andere stakeholders kunnen bevorderen dat banken transparanter worden over hun investeringen:

1. In de Transparantiebenchmark die jaarlijks in opdracht van het ministerie van EL&I wordt uitgevoerd, zou voor banken en andere financiële instellingen de transparantie over hun investeringen zwaar moeten meewegen in de beoordeling;
2. De AFM zou het voorbeeld van zijn Amerikaanse evenknie SEC kunnen volgen door van alle aan Nederlandse beurzen genoteerde bedrijven te verlangen dat zij kredietovereenkomsten met banken integraal publiceren;
3. De AFM zou ook – eveneens naar het voorbeeld van de SEC – van alle Nederlandse vermogensbeheerders kunnen verlangen dat zij jaarlijks een geaggregeerd overzicht geven van alle beleggingen in bedrijven en overheden die zij voor klanten beheren. Dit zou moeten gelden voor vermogensbeheerders die beleggingsfondsen beheren, maar ook voor private banking afdelingen en beheerders van mandaten voor institutionele beleggers;
4. De Nederlandsche Bank (DNB) zou, in het kader van Pillar III van het Bazel Kapitaal Akkoord II, banken kunnen vragen om een meer gedetailleerdere en gestandaardiseerde uitsplitsing van hun investeringen naar regio en sector te publiceren.
5. De accountants die de jaarverslagen van banken controleren, zouden bankgroepen kunnen aansporen om een gedetailleerde sector- en regio-verdeling van hun investeringen te publiceren en informatie over het aantal bedrijven waarmee de bankgroep informatie heeft uitgewisseld over sociale en milieu gerelateerde onderwerpen. Doen banken dit niet of onvoldoende, dan zou door de accountant vermeld kunnen worden dat de bankgroep niet rapporteert volgens de GRI-indicatoren FS6 en FS10.

Inleiding

Consumenten, maatschappelijke organisaties en de overheid vinden transparantie van de financiële sector steeds belangrijker. Dit onderzoek voor de Eerlijke Bankwijzer richt zich op het beoordelen van de transparantie van Nederlandse bankgroepen over hun investeringen in bedrijven en overheden. Daarbij gaat het zowel om investeringen door de 11 grootste banken van Nederland, als om investeringen door de vermogensbeheerders die tot dezelfde bankgroepen behoren.

De inhoud van het rapport is als volgt:

- Hoofdstuk 1 gaat in op het onderwerp transparantie in de financiële sector: welke vormen van transparantie zijn relevant en welke richtlijnen bestaan daarvoor?
- Hoofdstuk 2 beschrijft de onderzoeksmethodologie en de beoordelingscriteria.
- Hoofdstuk 3 geeft de onderzoeksresultaten voor de 11 onderzochte bankgroepen, in aparte paragrafen voor iedere bankgroep.
- In Hoofdstuk 4 worden conclusies getrokken uit de onderzoeksresultaten en worden aanbevelingen gedaan aan de bankgroepen en aan andere betrokken partijen om de transparantie van bankgroepen over hun investeringen te verbeteren.

Een samenvatting van de resultaten van dit onderzoek vindt u op de eerste pagina's van dit rapport.

Hoofdstuk 1 **Transparantie in de financiële sector**

1.1 **Waarom transparantie?**

Een van de basisprincipes van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) is transparantie. Volgens onder meer de *OECD Guidelines for Multinational Enterprises* en *ISO 26000* richtlijn over MVO moeten bedrijven open en duidelijk zijn over het beleid en de activiteiten van het bedrijf, inclusief de implementatie van MVO.¹

Dit geldt zeker voor financiële instellingen, voor wie het vertrouwen van de samenleving van groot belang is. De roep om transparantie in de financiële sector neemt toe, bij consumenten, maatschappelijke organisaties en de overheid. Tijdens het publiekssymposium naar aanleiding van het tweejarig bestaan van de Eerlijke Bankwijzer op 27 januari 2011 zei minister De Jager van Financiën: “Zeker nu het vertrouwen in de financiële sector een flinke knauw heeft gekregen is transparantie ontzettend belangrijk en speerpunt in mijn beleid: niet alleen in het belang van de stabiliteit van de financiële markten, maar vooral om burgers weer met vertrouwen hun tientjes naar de bank te laten brengen.”²

1.2 **Vormen van transparantie**

Als bankgroepen maatschappelijk verantwoord willen opereren, zijn er verschillende onderwerpen waarover zij transparant zouden moeten zijn naar hun klanten, aandeelhouders, maatschappelijke organisaties en andere belanghebbenden. De volgende paragrafen gaat verder in op deze verschillende vormen van transparantie.

1.2.1 **Transparantie over MVO-beleid**

De meest gezaghebbende richtlijnen voor de rapportage door bedrijven over hun MVO-beleid zijn de *Sustainability Reporting Guidelines* van het *Reporting Framework* van het *Global Reporting Initiative (GRI)*. Voor de financiële sector zijn deze richtlijnen door het GRI verder uitgewerkt in het *Financial Services Sector Supplement*.

Een duurzaamheidsverslag moet een gebalanceerde en redelijke weergave zijn van de prestaties van een organisatie op het gebied van MVO. De GRI Richtlijnen geven aan hoe organisaties hun rapportage procedures kunnen inrichten én wat er gerapporteerd zou moeten worden. Ook wordt er rekening gehouden met verschillen tussen industriële sectoren in de Sector Supplements, waarin met name op het gebied van de effecten van producten en diensten extra indicatoren zijn opgenomen. Voor de financiële sector betekent dit onder andere dat instellingen zouden moeten rapporteren over:³

- Beleid en procedures aangaande beoordelen van milieu- en sociale onderwerpen;
- Informatie over de portefeuilles van de verschillende bedrijfsonderdelen, inclusief een opsplitsing naar regio en economische sectoren (FS6);
- Het aantal bedrijven waarmee interactie is geweest over sociale- en milieu-onderwerpen (FS10).

Ook de *Richtlijn 400* van de *Raad voor de Jaarverslaggeving* geeft weer waaraan afzonderlijke maatschappelijke jaarverslagen van middelgrote en grote ondernemingen aan zouden moeten voldoen. Het is voor een deel gebaseerd op een vorige versie van de GRI Richtlijnen (de G2, uit 2002). De Richtlijn 400 gaat ervan uit dat de organisatie in dialoog met zijn maatschappelijke omgeving invulling geeft aan MVO en de keuze voor het opnemen van een toelichting op relevante maatschappelijke aspecten afstemt op de informatiebehoefte van zijn belanghebbenden. De Richtlijn 400 reikt hiervoor een kader aan (bestaande uit maatschappelijke aspecten, sociale aspecten, milieu aspecten en economische aspecten) en verwijst voor een uitwerking hiervan naar GRI en de *Handreiking voor Maatschappelijke Verslaggeving*. De Handreiking wijst de lezer erop dat de transparantie voordelen kan opleveren in de vorm van “maatschappelijke erkenning van hun betrokkenheid, verbetering van hun reputatie, vergroting van de motivatie van hun werknemers en vermindering van conflictvorming met derden.”⁴

De mate waarin Nederlandse bedrijven (inclusief bankgroepen) over hun MVO-beleid transparant zijn wordt elk jaar in opdracht van het ministerie van EL&I gemeten in de *Transparantiebenchmark*.⁵ De beleidsonderzoeken van de Eerlijke Bankwijzer kijken ook naar dit onderwerp in het thema transparantie en verantwoording.

1.2.2 Transparantie over financiële producten

Na een reeks schandalen rondom grote groepen consumenten die minimaal zijn voorgelicht over de risico's van de financiële producten die ze afnemen wordt transparantie over de voorwaarden en risico's van financiële producten steeds belangrijker gevonden. Daarnaast wordt er om meer inzicht gevraagd in de resultaten van financiële producten zoals het pensioen. In Nederland waken de Autoriteit Financiële Markten en organisaties als de Consumentenbond hierover.

De AFM houdt toezicht op de financiële markten, waaronder de aanbieders van financiële producten. De informatie van deze aanbieders “dient feitelijk juist, begrijpelijk en niet misleidend te zijn”.⁶ Om de informatievoorziening richting consument te verbeteren, verplichtte de AFM de pensioenuitvoerders tot het uitgeven van een jaarlijks pensioenoverzicht. Ook introduceerde ze de financiële bijsluiters met een icoontje waarmee financiële ondernemingen kunnen aangeven hoe groot de risico's van een product zijn. Via haar website en brochures informeert de AFM de consument over de financiële markten en de te maken keuzes bij de aankoop van een financieel product.

De Consumentenbond publiceert regelmatig onderzoeken naar de vergelijking van financiële dienstverleners en producten.⁷ Ook voert zij campagne waarin zij mensen oproept om producten te melden die ze niet begrijpen en banken om simpele, betrouwbare financiële basisproducten te ontwikkelen.⁸ Afgelopen jaren zijn er vergelijkingssites bijgekomen zoals *Independer.nl*.

1.2.3 Transparantie over belastingen

Voor de nationale welvaart, een goed ondernemingsklimaat en economische ontwikkeling hebben overheden belastingopbrengsten nodig. Daarvan creëren overheden publieke voorzieningen zoals infrastructuur, onderwijs, gezondheidszorg, en een sociaal vangnet. Bedrijven kunnen daaraan bijdragen door een rechtvaardig bedrag aan belasting te betalen. Net als andere grote ondernemingen wordt van financiële instellingen verwacht dat zij transparant zijn over de belastingen die ze betalen in de landen waar zij actief zijn. Dit onderwerp wordt in Nederland bijvoorbeeld door Tax Justice NL naar voren gebracht.⁹

1.2.4 Transparantie over investeringen

Het doen van investeringen in bedrijven en overheden, door middel van leningen en beleggingen, is essentieel voor iedere bankgroep. Ook de bankgroepen die zich alleen op particulieren richten, investeren meestal óók in bedrijven, andere banken en overheden om hun overtollige geld voor kortere of langere tijd weg te zetten. Zonder dergelijke investeringen kan een bank niet functioneren.

De transparantie over deze investeringen is echter vaak maar beperkt: in hun financiële jaarverslagen geven banken wel informatie over de omvang van hun investeringen en tot op zekere hoogte ook over de manier waarop ze investeringsbesluiten nemen. Over de specifieke bedrijven en overheden waarin de bankgroep investeert wordt echter weinig tot geen informatie gegeven.

Bij de samenleving in het algemeen, en in het bijzonder bij maatschappelijke organisaties, groeit echter de behoefte aan specifieke informatie over de bedrijven en overheden die bankgroepen met hun leningen en beleggingen financieel ondersteunen. In hoeverre investeren banken in bedrijven die controversiële wapens produceren, biodiversiteit bedreigen, een sterke bijdrage leveren aan klimaatverandering of mensenrechten schenden? En op welke manieren proberen banken aan deze problemen iets te doen? Dit zijn vragen die steeds breder leven en waar meer transparantie een antwoord op kan bieden.

Een goed onderbouwd MVO-beleid van banken is belangrijk, maar biedt geen garantie dat in de praktijk niet toch geïnvesteerd wordt in bedrijven die niet aan het beleid voldoen. Om de implementatie van hun MVO-beleid te versterken en om het vertrouwen van de samenleving te behouden zou het goed zijn als banken meer transparant zijn over welke bedrijven en overheden zij met hun leningen en beleggingen financieel ondersteunen. In aanvulling daarop, zouden ze informatie moeten geven over wat ze aan deze problemen proberen te doen.

Voor de Eerlijke Bankwijzer is dit van cruciaal belang: “Door het beleid en de financieringspraktijk van de banken te vergelijken moet de Eerlijke Bankwijzer concurrentie op MVO stimuleren: een proces dat leidt tot het formuleren en in de praktijk brengen van steeds beter beleid op het gebied van belangrijke duurzaamheidsthema's.”¹⁰

1.3 Transparantie in de regelgeving voor de financiële sector

In internationale afspraken voor de financiële sector, zoals het Bazel Kapitaal Akkoord II uit 2006, zijn voor financiële instellingen verplichtingen opgenomen om meer dan voorheen informatie te publiceren over hun kredieten en beleggingen. In de zogenaamde Pillar III van het akkoord worden banken verplicht om meer openheid te geven over hun investeringen de risico's die ze daarmee lopen.¹¹ Deze regels zijn wereldwijd inmiddels in wetgeving verankerd en worden verder ingevuld door gedetailleerde regelingen van financiële toezichthouders, zoals de AFM en DNB in Nederland.

Veel toezichthouders stellen ook eigen transparantieregels. Vrij vergaand zijn de regels van de *Securities and Exchange Commission (SEC)* in de Verenigde Staten, die bedoeld zijn om een goede werking van de kapitaalmarkt te bevorderen en misbruik van voorkennis te voorkomen. Het gaat daarbij enerzijds om regels die financiële instellingen tot meer transparantie verplichten. De SEC verplicht bijvoorbeeld alle Amerikaanse vermogensbeheerders om ieder kwartaal een Form 13-F in te vullen, waarop zij geaggregeerd moeten aangeven welke aandelen zij beheren voor hun klanten, via beleggingsfondsen of via andere vormen van vermogensbeheer.¹²

Anderzijds gaat het om regels die beursgenoteerde bedrijven verplichten om transparant te zijn over de financiële instellingen die hen financieren. Zo moeten alle beursgenoteerde bedrijven de leningcontracten die zij afsluiten met banksyndicaten integraal publiceren als bijlage bij het jaarverslag (Form 10-K), als bijlage bij een kwartaalverslag (Form 10-Q) of tussentijds via een zogenaamde Form 8-K. De namen van de betrokken banken, de bedragen en de leningsvoorwaarden zijn daarmee transparant.¹³

Tijdens dit onderzoek gaf een aantal Nederlandse banken echter aan dat de Nederlandse situatie niet vergelijkbaar is met de situatie in de Verenigde Staten, omdat in de Wet bescherming persoonsgegevens en de Algemene bankvoorwaarden bepalingen zijn opgenomen over de vertrouwelijkheid van klantgegevens, waardoor zij informatie niet zouden mogen geven. In hoeverre deze regelgeving grenzen stelt aan de transparantie over investeringen door bankgroepen is op verzoek van Eerlijke Bankwijzer onderzocht door advocatenkantoor Van den Biesen Boesveld Advocaten. De volgende paragrafen gaan hier verder op in.

1.3.1 Wet Bescherming Persoonsgegevens

De Wet bescherming persoonsgegevens heeft betrekking op handelingen met persoonsgegevens: elk gegeven betreffende een geïdentificeerde of identificeerbare natuurlijke persoon. Gegevens van een rechtspersoon, een publiekrechtelijk lichaam of een overheid vallen niet onder de werking van de Wet bescherming persoonsgegevens.¹⁴ De Wet bescherming persoonsgegevens staat dus niet in de weg aan het verstrekken door banken van de informatie over verstrekte leningen aan bedrijven en overheden.

De persoonsgegevens van de private banking klanten zijn wel beschermd onder de Wet bescherming persoonsgegevens, voor zover het hier om natuurlijke personen gaat. Maar banken kunnen wel gegevens over beleggingen namens private banking klanten verstrekken indien zij daarbij geen *“gegevens bekend maken die leiden of kunnen leiden tot de identificatie van de private banking klanten”*.¹⁵

1.3.2 Algemene Bankvoorwaarden

De Algemene bankvoorwaarden zijn tot stand gekomen in overleg tussen de Nederlandse Vereniging Banken (NVB) en de Consumentenbond. Zij gelden voor alle rechtsverhoudingen tussen de bank en de cliënt, voor zover daarvan niet is afgeweken in overeenkomsten en/of in bijzondere voorwaarden.¹⁶

In de Algemene bankvoorwaarden zijn bepalingen opgenomen over het registreren en bewaren van cliënt- en persoonsgegevens. Maar *“over het verstrekken van cliëntgegevens aan derden is niets bepaald”* en *“Uit de artikelen 7 en 10 van de Algemene bankvoorwaarden over cliëntgegevens en persoonsgegevens en uit de overige bepalingen van de Algemene bankvoorwaarden is geen absolute verplichting tot geheimhouding voor de bank af te leiden.”* Wel wordt in de Algemene bankvoorwaarden de in het Burgerlijk Wetboek opgenomen zorgplicht voor opdrachtnemers uitgewerkt die op elke overeenkomst tot opdracht van toepassing is: *“De bank neemt bij haar dienstverlening de nodige zorgvuldigheid in acht en houdt daarbij naar beste vermogen rekening met de belangen van de cliënt”*.¹⁷

Dit heeft consequenties voor de vraag of de bank gegevens over cliënten aan derden ter beschikking mag stellen. *“Mocht het ter beschikking stellen aan derden van gegevens over verstrekte leningen schade aan die bedrijven of overheden kunnen toebrengen, bijvoorbeeld aan hun concurrentiepositie of hun reputatie, dan zou het openbaar maken van die gegevens door de bank strijdig kunnen zijn met de op de bank rustende zorgplicht. (...) Wordt de in de Algemene Bankvoorwaarden opgenomen zorgplicht geschonden en heeft deze schending tot schade geleid, dan kan de bank voor die schade aansprakelijk worden gehouden. Met het overtreden van wetgeving heeft dit niets te maken; wel met het niet nakomen van – al dan niet bij algemene voorwaarden – overeengekomen verplichtingen.”* Van den Biesen Boesveld Advocaten geeft overigens aan hierover geen rechtspraak te hebben gevonden.¹⁸

Tenslotte, zoals gezegd *“staat het de bank vrij om bij overeenkomst met de cliënt af te wijken van de Algemene bankvoorwaarden. Zo kan bij overeenkomst worden afgesproken dat bepaalde gegevens aan derden mogen worden verstrekt of aan derden ter inzage mogen worden gegeven.”*¹⁹

1.3.3 Overige

Anders dan de hiervoor al besproken Wet bescherming persoonsgegevens, de Algemene bankvoorwaarden en de zorgplicht uit het Burgerlijk Wetboek zijn in alle overige op banken van toepassing zijnde wet- en regelgeving geen bepalingen over een geheimhoudingsverplichting voor banken gevonden. In de Wet op het financieel toezicht (Wft) *“zijn op het punt van de zorgvuldige behandeling van cliënten en consumenten met name verplichtingen inzake het verstrekken van informatie en advies over producten en diensten aan cliënten opgenomen”* (zie ook paragraaf 1.2.2).²⁰

Hoofdstuk 2 Onderzoeksmethodologie

2.1 Onderzoeksdoel

De Eerlijke Bankwijzer streeft er naar dat bankgroepen duurzaamheidscriteria een centrale rol geven in hun investeringsbeslissingen. Bankgroepen ondernemen volgens de Eerlijke Bankwijzer pas maatschappelijk verantwoord als zij maatschappelijk verantwoord investeren, want dat is immers hun kernactiviteit. Wil de Eerlijke Bankwijzer kunnen beoordelen of bankgroepen maatschappelijk verantwoord investeren, is meer transparantie door bankgroepen over hun investeringen noodzakelijk.

De richtlijnen en onderzoeken die besproken zijn in paragraaf 1.2 negeren transparantie over investeringen grotendeels of volkomen. In *Richtlijn 400* en de *Transparantiebenchmark* speelt het onderwerp geen enkele rol. Het *GRI Financial Services Sector Supplement* vraagt slechts van bankgroepen om aan te geven hoe hun investeringen verdeeld zijn over regio's, economische sectoren en grootteklassen van bedrijven (indicator FS6).²¹ In welke bedrijven en overheden de bankgroep investeert hoeft echter niet gepubliceerd te worden. Daarnaast vraagt GRI indicator FS10 om inzicht te geven met het aantal bedrijven waarmee interactie is geweest over sociale- en milieu-onderwerpen.²²

Als een bankgroep een maatschappelijk jaarverslag publiceert dat aan de *GRI-richtlijnen* voldoet of als een bankgroep hoog scoort in de *Transparantiebenchmark*, wil dat dus niet zeggen dat deze bankgroep transparant is over zijn investeringen. Om deze redenen concentreert dit praktijkonderzoek van de Eerlijke Bankwijzer zich op de transparantie van bankgroepen over hun investeringen.

Het doel van dit onderzoek is om na te gaan of de bankgroepen die in de Eerlijke Bankwijzer worden onderzocht, transparant zijn over de bedrijven en overheden waarin zij investeren. Deze praktijkstudie richt expliciet de aandacht op transparantie, om de bankgroepen die door de Eerlijke Bankwijzer worden onderzocht te stimuleren om nu en in de toekomst transparanter te zijn over hun investeringen. Consumenten en maatschappelijke organisaties hebben daar behoefte aan. Voor de Eerlijke Bankwijzer is het bij volgende praktijkonderzoeken ook beter mogelijk om te toetsen of de bankgroepen zich in de praktijk houden aan hun beleid voor verschillende thema's en sectoren.

2.2 Selectie van bankgroepen

De Eerlijke Bankwijzer richt zich in het beleidsonderzoek en in de praktijkonderzoeken op de volgende 11 bankgroepen:

- ABN AMRO Bank
- Aegon, als moedermaatschappij van Aegon Bank
- ASN Bank
- Delta Lloyd, als moedermaatschappij van Delta Lloyd Bank
- Friesland Bank
- ING, als moedermaatschappij van ING Bank
- NIBC
- Rabobank Groep, als moedermaatschappij van Rabobank en Robeco Direct
- SNS Reaal, als moedermaatschappij van SNS Bank en Regio Bank
- Triodos Bank
- Van Lanschot Bankiers

In dit praktijkonderzoek worden deze bankgroepen (inclusief hun binnen- en buitenlandse dochters) beoordeeld op de mate van transparantie over hun investeringen. Hoewel ASN Bank onderdeel is van SNS Reaal, wordt deze bank apart beoordeeld omdat de bank een formeel eigen beleid voert en zelfstandig bij de grootste tien banken op de Nederlandse spaarmarkt hoort.

2.3 Onderzoeksaanpak

De centrale onderzoeksvraag luidt:

- Hoe transparant zijn de in de Eerlijke Bankwijzer opgenomen bankgroepen over hun investeringen?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden wordt de transparantie van de bankgroepen over vier investeringscategorieën beoordeeld. Bij twee investeringscategorieën gaat het om investeringen door banken met het geld dat op hun balans staat. Dat geld is deels afkomstig van de tegoeden van bankklanten op betaal- en spaarrekeningen.

De andere twee vormen van investeringen worden gedaan door zustermaatschappijen van de banken: vermogensbeheerders die tot dezelfde bankgroep behoren. Deze investeringen worden niet gedaan met bankgeld, maar met geld dat particuliere en institutionele beleggers door deze vermogensbeheerders laten beheren.

De vier beoordeelde investeringscategorieën zijn:

- Bankinvesteringen: verstrekte leningen;
- Bankinvesteringen: beleggingen door de bank;
- Vermogensbeheer: eigen beleggingsfondsenⁱ;
- Vermogensbeheer: overig vermogensbeheer, zoals private banking en mandatenⁱⁱ.

Nagegaan wordt of de bankgroep over deze investeringscategorieën kerngegevens publiceert:

- Investeringscategorie of sub- categorie;
- naam van het bedrijf of de overheid (leningen, aandelen, obligaties), de naam van het programma (securitisaties), de naam van het beleggingsfonds (beleggingen in een extern fonds), de onderliggende waarde (derivaten) of een duidelijke specificatie van de belegging (onroerend goed, grondstoffen);
- uitstaand bedrag in euros op de peildatum.

Daarnaast wordt nagegaan of de bankgroep informatie publiceert zoals gevraagd in GRI indicatoren FS6 (uitsplitsing van de investeringen naar regio en sector) en FS10 (overzicht van het aantal bedrijven en overheden waarmee informatie is uitgewisseld over sociale- en milieugerelateerde onderwerpen).

ⁱ De meeste beleggingsfondsen beleggen in (beursgenoteerde) aandelen en obligaties. Dit soort fondsen zijn over het algemeen vrij transparant. In de categorie "eigen beleggingsfondsen" worden daarom alleen deze fondsen beoordeeld, terwijl andersoortige beleggingsfondsen zijn ondergebracht in de categorie "overig vermogensbeheer".

ⁱⁱ Om de vergelijking tussen de verschillende bankgroepen eerlijk te houden, kijken we niet naar beleggingen met verzekeringspremies. Dit soort beleggingen wordt namelijk slechts door een deel van de bankgroepen ondernomen.

De peildatum voor dit onderzoek is 31 december 2010. Dat wil zeggen dat is geprobeerd na te gaan welke leningen en beleggingen de bankgroepen op die datum in de boeken hadden staan. Relevante informatie die op de websites en in de jaarverslagen en andere publicaties van de bankgroepen gevonden is, is in Hoofdstuk 3 samengevat per bankgroep.

De bankgroepen is gevraagd of zij aanvullende informatie konden aanleveren. Ook is de bankgroepen gevraagd of zij inzage konden bieden in lening- en/of beleggingsportefeuilles die niet publiekelijk beschikbaar zijn. De door banken verstrekte informatie is ook in Hoofdstuk 3 verwerkt.

De banken hebben ruim de gelegenheid gehad om aan het onderzoek mee te werken. De opzet van de methodologie is naar de banken verstuurd op 27 juni 2011. Een vragenlijst volgde op 6 juli, met een deadline op 27 juli en een uitnodiging om een afspraak te maken om inzage te geven in stukken in de periode tot 27 augustus. In verband met de vakantie is de deadline om informatie te verstrekken verlengd tot 10 augustus. Een profiel met scores is naar de individuele banken gestuurd op 31 augustus met de mogelijkheid om daarop feedback te leveren tot 9 september, vlak voor de beoogde afronding van het rapport. Het eindrapport is uiteindelijk naar de banken verstuurd op 13 september, tien dagen voor publicatie.

Door een groot deel van de banken is op 21 juli een email geschreven aan de initiatiefnemers van de Eerlijke Bankwijzer waarin zij hun zorg uitspraken dat de hoogste score voor leningen enkel zou kunnen worden bereikt indien banken bereid zouden zijn wet- en regelgeving te overtreden, klantvertrouwelijkheid te schenden of concurrentiegevoelige informatie vrij te geven. De initiatiefnemers van de Eerlijke Bankwijzer hebben deze zorg serieus genomen door in te gaan op de uitnodiging voor overleg en advies in te winnen bij advocatenkantoor Van den Biesen Boesveld Advocaten. Op basis van het advies van dit advocatenkantoor (samengevat in paragraaf 1.3) is er een kleine wijziging doorgevoerd in de scoretabel voor leningen. Het advies en de voorgenomen wijziging aan de scoretabel voor leningen zijn op 11 augustus verstuurd naar de banken.

2.4 Definities

In dit onderzoek worden de volgende definities gehanteerd:

- **Bankinvesteringen:** het totaal van alle manieren waarop een bank in bedrijven en overheden investeert, of deze financiert, met het geld dat de bank ter beschikking heeft. Er zijn verschillende vormen van bankinvesteringen die door ons in twee categorieën worden ingedeeld: leningen en beleggingen door de bank;
- **Balanstotaal:** de totale omvang van al het geld dat de bank ter beschikking heeft. Dat geld is deels afkomstig van aandeelhouders en deels van het geld dat particuliere en zakelijke klanten aan de bank hebben toevertrouwd;
- **Door klanten toevertrouwd geld:** al het geld dat particuliere en zakelijke klanten bij de bank op betaal- en spaarrekeningen, deposito's etc. hebben gezet;
- **Beleggingen:** alle investeringen van de bank in zakelijke waardepapieren, zoals aandelen, obligaties, onroerend goed, grondstoffen, securitisaties, derivaten en externe beleggingsfondsen;
- **Leningen:** alle vormen van kredietverlening door de bank aan bedrijven en overheden;
- **Financiële activa:** verzamelnaam voor alle vormen van beleggingen en soms ook leningen. Banken maken vaak onderscheid tussen financiële activa voor verkoop en financiële activa tegen reële waarde. Dat onderscheid hangt samen met de vraag voor hoe lang de bank de beleggingen in bezit wil houden en met de manier waarop de waarde bepaald wordt (op basis van de aankoopprijs of de huidige marktprijs).

- **Aandeel:** een waardepapier dat een stukje van het kapitaal van een beursgenoteerde onderneming vertegenwoordigt. Een aandeelhouder is mede-eigenaar van de onderneming en ontvangt daarvoor een wisselend dividend, dat afhangt van de winstgevendheid van de onderneming;
- **Obligatie:** een waardepapier dat een klein, verhandelbaar deel van een (obligatie)lening vertegenwoordigt. Een obligatiehouder is geen mede-eigenaar van de onderneming, maar heeft geld uitgeleend en ontvangt daar een (meestal vaste) rentevergoeding over;
- **Securitisatie:** een specifiek soort obligatie, waarbij het onderpand bestaat uit een pakket (hypotheek)leningen. Door hypotheekleningen te securitiseren (doorverkopen aan beleggers), krijgen banken veel eerder hun geld terug dan als ze moeten wachten op de aflossing van deze hypotheekleningen. Dat geld kunnen ze dan weer uitlenen, wat aantrekkelijk is omdat banken afsluitkosten aan nieuwe hypotheekklanten in rekening brengen. De rente die door de hypotheekklanten aan de bank wordt betaald, wordt ondertussen gebruikt om rente te betalen aan de kopers van de securitisaties.
- **Derivaten:** alle vormen van afgeleide beleggingen, zoals opties, futures en credit default swaps.
- **Vastgoed:** woningen, kantoren, winkelcentra, infrastructuur en andere vormen van onroerend goed.
- **Private equity:** deelneming in het kapitaal van een niet-beursgenoteerde onderneming. In vergelijking met een belegging in beursgenoteerde aandelen, is een belegging in private equity moeilijker te verkopen. Om risico's te beperken door invloed te kunnen uitoefenen op het bedrijfsbeleid en om maximaal te profiteren van een eventuele groei, wordt bij private equity vaak een groot belang - van 5 tot meer dan 50% - genomen.
- **Deelnemingen:** andere bedrijven in de financiële sector die gedeeltelijk in handen van de bankgroep zijn, maar waar de bankgroep geen volledige controle over heeft (minder dan 50% van de aandelen).
- **Vermogensbeheer:** beleggingen met gelden van particuliere en zakelijke klanten, voor risico van deze klanten (NB dat zijn andere gelden dan het (spaar)geld wat klanten aan de bank hebben toevertrouwd). Vermogensbeheer wordt meestal ondernomen door een dochter- of zustermaatschappij van de bank;
- **Beleggingsfonds:** een vorm van vermogensbeheer waarbij geld van verschillende beleggers wordt gecombineerd in een fonds. Het geld in het fonds wordt belegd en de opbrengsten worden naar rato verdeeld over de beleggers. De meeste beleggingsfondsen beleggen in (beursgenoteerde) aandelen en obligaties;
- **Private banking:** beleggingsdiensten voor vermogende particulieren;
- **Discretionair beheer:** Sub-categorie van private banking waarbij de vermogensbeheerder in opdracht van de klant belegt, maar daarbij de vrijheid heeft om - binnen afgesproken grenzen - te kiezen waarin wordt belegd.
- **Mandaat:** Opdracht van een institutionele belegger (pensioenfonds, verzekeraar, e.a.) om een bepaalde hoeveelheid geld voor hem te beleggen binnen afgesproken grenzen.

2.5 Beoordeling

Er worden twee scores toegekend aan iedere bankgroep, namelijk:

- Eén score voor de bankinvesteringen: leningen en beleggingen door de bank;
- Eén score voor vermogensbeheer: beleggingsfondsen en overig vermogensbeheer.

De twee scores die aan de bankgroepen wordt toegekend, worden ieder gebaseerd op twee criteria:

- De relatieve omvang van de investeringscategorie;
- De mate van transparantie per investeringscategorie.

De relatieve omvang van de investeringscategorie wordt berekend door jaarrekeningen van de bankgroepen te analyseren om na te gaan hoe hun investeringen in bedrijven en overheden verdeeld zijn over de verschillende investeringscategorieën.

Ten aanzien van de mate van transparantie wordt voor iedere investeringscategorie een aparte scoretabel gebruikt, waarin een hogere transparantie leidt tot een hogere score. Deze score telt vervolgens mee naar rato van het aandeel van de investeringscategorie in de bankinvesteringen of het vermogensbeheer. De mate van transparantie bij een investeringscategorie die voor een bank belangrijk is telt dus zwaar mee en vice versa.

Gekozen is om voor beleggingen de lat hoger te leggen dan voor leningen, omdat het makkelijker is om over beleggingen transparant te zijn dan over leningen, aangezien voor de laatste investeringscategorie de klantvertrouwelijkheid een rol speelt. De scoretabellen zien er als volgt uit:

2.5.1 Leningen

Deze scoretabel wordt toegepast op de investeringscategorie “leningen” en op beleggingen die zeer nauw aan leningen verwant zijn: private equity investeringen en fondsen met leningen aan niet-beursgenoteerde bedrijven in de investeringscategorieën “beleggingen door de bank” en “overig vermogensbeheer”.

1. De bankgroep is geheel niet transparant over de door haar verstrekte leningen OF de bankgroep heeft geen medewerking verleend aan het onderzoek;
2. De bankgroep voldoet voor een deel van de door haar aan bedrijven en overheden verstrekte leningen (bijvoorbeeld in de vorm van projectfinanciering) aan tenminste één van de twee GRI indicatoren FS6 (door de leningen uit te splitsen naar regio en sector) en FS10 (door te vermelden met hoeveel van deze klanten de bankgroep informatie heeft uitgewisseld over sociale- en milieugerelateerde onderwerpen);
3. De bankgroep voldoet voor alle aan bedrijven en overheden verstrekte leningen aan GRI indicatoren FS6 (door de leningen uit te splitsen naar regio en sector) en FS10 (door te vermelden met hoeveel van deze klanten de bankgroep informatie heeft uitgewisseld over sociale- en milieugerelateerde onderwerpen) EN deze gegevens zijn door een onafhankelijke partij geverifieerd;
4. De bankgroep heeft de onderzoekers van de Eerlijke Bankwijzer inzage gegeven in de door haar verstrekte (nieuwe) leningen aan bedrijven en overheden OF de bankgroep voldoet aan de criteria van score 3 en heeft daarbij het voor de GRI indicator FS6 gepubliceerde overzicht van aan bedrijven en overheden verstrekte leningen gedetailleerd opgesteld, tenminste volgens de classificatie van de hoofdcategorieën (de eerste twee cijfers) van de Standaard Bedrijfsindeling (SBI 2008) (of heeft schriftelijk toegezegd een van beide punten binnen 1 jaar te realiseren);
5. De bankgroep heeft de namen van de bedrijven en overheden waaraan zij een lening van meer dan € 1 miljoen heeft verstrekt gepubliceerd op haar website, in haar jaarverslag of op een andere publiek toegankelijke locatie (of heeft schriftelijk toegezegd dit binnen 1 jaar te realiseren voor alle nieuwe leningen).

NB. Met nieuwe leningen wordt bedoeld de leningen waarbij de bankgroep een bepaling in haar overeenkomst met de cliënt heeft opgenomen over het verstrekken van gegevens aan derden. Er wordt dus niet van de bankgroep verwacht dat alle bestaande overeenkomsten worden aangepast.

2.5.2 Beleggingen

Deze scoretabel wordt toegepast op de investeringscategorieën “beleggingen door de bank”, “beleggingsfondsen” en “overig vermogensbeheer”, met uitzondering van beleggingen die zeer nauw aan leningen verwant zijn: private equity investeringen en fondsen met leningen aan niet-beursgenoteerde bedrijven.

1. De bankgroep is geheel niet transparant over haar beleggingen OF de bankgroep heeft geen medewerking verleend aan het onderzoek;
2. De bankgroep voldoet voor alle beleggingen in bedrijven en overheden aan GRI indicatoren FS6 (door de beleggingen uit te splitsen naar regio en sector) en FS10 (door te vermelden met hoeveel van deze klanten informatie is uitgewisseld over sociale- en milieugerelateerde onderwerpen) EN deze uitsplitsing is door een onafhankelijke partij geverifieerd;
3. De bankgroep heeft de onderzoekers van de Eerlijke Bankwijzer inzage gegeven in de namen van de bedrijven en overheden waarin zij belegt, met de bijbehorende bedragen;
4. De bankgroep heeft de namen van de bedrijven en overheden waarin zij belegt, gepubliceerd op haar website, in haar jaarverslag of op een andere publiek toegankelijke locatie;
5. De bankgroep heeft de namen van de bedrijven en overheden waarin zij belegt met de bijbehorende bedragen gepubliceerd op haar website, in haar jaarverslag of op een andere publiek toegankelijke locatie.

Tabel 2 geeft aan welke scoretabel van toepassing is voor de verschillende investeringscategorieën en subcategorieën.

Tabel 2 Toepassing scoretabellen op investeringscategorieën

Investeringscategorie	Sub-categorie	Scoretabellen	
		Leningen	Beleggingen
Bankinvesteringen			
Leningen	Leningen	X	
Beleggingen door de bank	Staatsobligaties		X
	Private equity	X	
	Deelnemingen	X	
	Securitisaties		X
	Derivaten		X
	Aandelen en obligaties van beursgenoteerde bedrijven		X
	Vastgoed		X
Vermogensbeheer			
Beleggingsfondsen	Beleggingen in aandelen en obligaties van beursgenoteerde bedrijven		X
Overig vermogensbeheer	Private equity investeringen	X	
	Beleggingsfondsen met leningen aan niet-beursgenoteerde bedrijven	X	
	Private banking		X
	Mandaten institutionele beleggers		X

2.5.3 Samenvoeging scores per investeringscategorie

Voor de samenvoeging van de deelscores per categorie tot twee scores wordt onderstaande tabel ingevuld. Ter verduidelijking zijn scores en wegingsfactoren van een denkbeeldige bankgroep in de tabel ingevoegd.

Tabel 3 Samenvoeging tot twee scores - Voorbeeld

Categorie	Score	Wegingsfactor	Samenvoeging
Toelichting	Op basis van scoretabellen	Afhankelijk van aandeel in totale investeringen van de bankgroep	Score * wegingsfactor
Leningen	5	60%	3,0
Beleggingen door de bank	2	40%	0,8
Score voor bankinvesteringen			3,8
Beleggingsfondsen	3	30%	0,9
Overig vermogensbeheer	1	70%	0,7
Score voor vermogensbeheer			1,6

Wanneer er binnen een investeringscategorie duidelijke verschillen in transparantie zijn tussen sommige sub-categorieën, dan worden deze sub-categorieën apart beoordeeld . De scores worden daarna samengevoegd op dezelfde manier als in bovenstaande tabel.

Hoofdstuk 3 Resultaten voor de bankgroepen

3.1 ABN AMRO

3.1.1 Profiel

ABN AMRO was tot de overname door RFS Holdings, een samenwerkingsverband van Royal Bank of Scotland (Groot-Brittannië), Fortis (België/Nederland) en Santander (Spanje), in oktober 2007 een grote, internationaal actieve, Nederlandse bank. Het was de bedoeling dat de verschillende onderdelen van ABN AMRO tussen de drie banken zouden worden verdeeld.²³

De opsplitsing van ABN AMRO liep echter vertraging op toen Fortis in het najaar van 2008 door de financiële crisis in grote problemen kwam en zelf werd opgesplitst. De Nederlandse overheid nam toen Fortis Bank Nederland (Holding) NV, de Nederlandse verzekeringsactiviteiten van Fortis en het aandeel van Fortis in RFS Holdings over.²⁴ RBS en Santander bleven ondertussen aandeelhouder van RFS Holdings en werkten verder aan de afsplitsing van de activiteiten die zij hadden gekocht. ABN AMRO Bank werd weer een aparte bank met een eigen banklicentie.²⁵ Tevens maakte de Nederlandse overheid bekend dat zij ABN AMRO Nederland wilde integreren met Fortis Bank Nederland.²⁶

Vanaf april 2010 werden kantoren van Fortis en ABN AMRO samengevoegd en verdween de naam Fortis Bank Nederland geleidelijk uit het straatbeeld. De juridische fusie tussen de twee banken werd een feit op 1 juli 2010.²⁷ De nieuwe ABN AMRO Group N.V. heeft nu 6,8 miljoen klanten en 26.200 medewerkers. De bankgroep is actief in 28 landen en heeft in Nederland ruim 500 kantoren.²⁸

3.1.2 Bankinvesteringen

Eind 2010 bedroeg het balanstotaal van ABN AMRO € 379,6 miljard, waarvan € 211,3 miljard afkomstig was van geld dat door klanten aan de bank is toevertrouwd.²⁹

Tabel 4 geeft aan hoeveel investeringen in bedrijven en overheden ABN AMRO eind 2010 had uitstaan.

Tabel 4 Investeringen in bedrijven en overheden door ABN AMRO

Categorie	Sub-categorie	Bron	Bedrag (€ miljard)	%
	Leningen aan banken	30	41,1	22
	Leningen aan overheden	31	3,3	2
	Leningen aan bedrijven	32	94,1	51
Leningen			138,4	75
	Financiële activa voor verkoop	33	24,3	13
	Overheidsobligaties	34	11,3	6
	Private equity	35	0,1	0
	Overige financiële investeringen	36	8,8	5
	Deelnemingen in joint-ventures	37	1,2	1
Beleggingen door de bank			45,6	25
Totaal bankinvesteringen			184,0	100

In dit onderzoek wordt nagegaan of ABN AMRO transparant is over de bedrijven en overheden waarin de in Tabel 4 genoemde bedragen worden geïnvesteerd. De volgende informatie is gevonden:

- **Leningen**

In ABN AMRO's Sustainability Review (duurzaamheidsverslag) wordt voor de data bij GRI-indicator FS6 verwezen naar het jaarverslag 2010. Daarin staat een gedetailleerde uitsplitsing van de leningen per sector (20 sectoren).³⁸ Ten aanzien van engagement (FS10) is geen informatie opgenomen in het duurzaamheidsverslag. ABN AMRO voldoet dus wel aan GRI-indicator FS6 maar niet aan FS10.

Score: 2

- **Beleggingen door de bank**

Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa: Dit zijn obligaties, aandelen, derivaten en andere beleggingen. In het jaarverslag is geen gedetailleerde informatie gevonden over deze beleggingen.³⁹

Score: 1

Overheidsobligaties: In het jaarverslag 2010 wordt vermeld voor welke bedragen in welke overheidsobligaties geïnvesteerd is.⁴⁰

Score: 5

Private equity: Op de website van ABN AMRO Participaties, onderdeel van de bankgroep ABN AMRO, worden de namen genoemd van de middelgrote bedrijven waar in is geïnvesteerd.⁴¹

Score: 5 (volgens scoretabel leningen)

Overige financiële investeringen: Dit zijn bedrijfsobligaties en aandelen. In het jaarverslag is geen gedetailleerde informatie gevonden over deze beleggingen.⁴²

Score: 1

Deelnemingen in joint-ventures: In het jaarverslag over 2010 staat een overzicht van de joint-ventures en de geïnvesteerde bedragen.⁴³

Score: 5

3.1.3 Vermogensbeheer

Naast het geld op de eigen bankbalans, beheerde ABN AMRO eind 2010 ook nog € 164,2 miljard aan vermogen voor derden. Daarbij gaat het vooral om private banking voor vermogende particulieren, maar ook om de beleggingsfondsen van dochterbedrijf Neuflyze OBC (Frankrijk). Dit bedrijf beheert € 7,9 miljard aan vermogen.⁴⁴

Onbekend is hoe het beheerde vermogen van ABN AMRO eind 2010 precies was verdeeld over de categorieën beleggingsfondsen en overig vermogensbeheer. In Tabel 5 is een schatting gemaakt, gebaseerd op bovengenoemde gegevens.

Tabel 5 Vermogensbeheer ABN AMRO

Categorie	Bron	Bedrag (€ miljard)	%
Beleggingsfondsen	45	7,9	5%
Overig vermogensbeheer	46	156,3	95%
Totaal	47	164,2	100%

In dit onderzoek wordt nagegaan of ABN AMRO transparant is over de bedrijven en overheden waarin de in Tabel 5 genoemde bedragen worden geïnvesteerd. De volgende informatie is gevonden:

- **Beleggingsfondsen**

Dochterbedrijf Neulize OBC publiceert maandelijks cijfers over haar beleggingsfondsen op de website. Daarin staan onder andere de verdeling over industriële sectoren en een top tien van belangen in bedrijven en/of overheden.⁴⁸ Deze informatie voldoet niet aan FS6 en er wordt geen informatie over engagement gegeven (FS10).

Score: 1

- **Overig vermogensbeheer**

Op de website van ABN AMRO Private Banking en van dochterbedrijf Delbrück Bethmann is geen informatie over de beleggingen voor private banking klanten te vinden. De bank heeft ook geen gegevens verstrekt over beleggingen namens institutionele beleggers via bijvoorbeeld het jaarverslag.

Score: 1

3.1.4 Samenvoeging scores

De in de vorige twee paragrafen aan ABN AMRO toegekende scores worden in Tabel 6 samengevoegd.

Tabel 6 Samenvoeging scores ABN AMRO

Categorie	Score	Wegingsfactor	Samenvoeging	Afgerond
Toelichting	Op basis van scoretabellen	Afhankelijk van aandeel in totale investeringen van de bankgroep	Score * wegingsfactor	Naar een heel getal
Leningen	2	75%	1,50	
Staatsobligaties	5	6%	0,30	
Private equity	5	0%	0,00	
Joint-ventures	5	1%	0,05	
Overige beleggingen	1	18%	0,18	
Score voor bankinvesteringen			2,03	2
Beleggingsfondsen	1	5%	0,05	
Overig vermogensbeheer	1	95%	0,95	
Score voor vermogensbeheer			1,00	1

3.2 AEGON

3.2.1 Profiel

AEGON Bank is een onderdeel van het Nederlandse AEGON N.V., één van de grootste financiële instellingen ter wereld op het gebied van levensverzekeringen, pensioenen en beleggingen. In Nederland biedt AEGON bancaire diensten aan via AEGON Bank.

Eind 2010 had AEGON N.V. ongeveer 27.500 medewerkers in dienst, verspreid over meer dan twintig landen in Europa, Noord- en Zuid-Amerika en Azië. AEGON N.V. telde ongeveer 40 miljoen klanten wereldwijd en had een balanstotaal van € 332,3 miljard, waarvan € 289,4 miljard bestond uit beleggingen.⁴⁹

3.2.2 Bankinvesteringen

AEGON Bank had eind 2010 een balanstotaal van € 7,4 miljard, waarvan € 5,5 miljard was ingelegd door spaarders.⁵⁰

Tabel 7 geeft aan hoeveel investeringen in bedrijven en overheden AEGON Bank eind 2010 had uitstaan.

Tabel 7 Investeringen in bedrijven en overheden door AEGON Bank

Categorie	Sub-categorie	Bron	Bedrag (€ miljard)	%
	Leningen aan banken	51	0,4	9
	Leningen aan overheden	52	0,1	2
	Leningen aan bedrijven	53	0,1	2
Leningen			0,6	14
	Financiële activa voor verkoop	54	3,6	84
	Financiële activa tegen reële waarde	55	0,1	2
Beleggingen door de bank			3,7	86
Totaal			4,3	100

In dit onderzoek wordt nagegaan of AEGON Bank transparant is over de bedrijven en overheden waarin de in Tabel 7 genoemde bedragen worden geïnvesteerd. De volgende informatie is gevonden:

- **Leningen**

AEGON Bank heeft de onderzoekers van de Eerlijke Bankwijzer inzage gegeven in de namen van bedrijven en overheden waaraan leningen zijn verstrekt, inclusief de bedragen.

Score: 4

- **Beleggingen door de bank**

De beleggingen bestaan uit obligaties, aandelen, securitisaties en derivaten. AEGON Bank geeft in het jaarverslag een verdeling van de beleggingen naar sector en daarnaast een verdeling naar landen (FS6).⁵⁶

AEGON Bank heeft de onderzoekers van de Eerlijke Bankwijzer inzage gegeven in de namen van bedrijven en overheden waarin wordt belegd, inclusief de bedragen.

Score: 3

3.2.3 Vermogensbeheer

Eind 2010 beheerde AEGON voor particuliere beleggers, financiële instellingen, pensioenfondsen en verzekeraars € 123,8 miljard aan vermogen. Zo'n 70% daarvan wordt beheerd door AEGON's dochterondernemingen in de Verenigde Staten en 10% door AEGON's Nederlandse dochters.⁵⁷

Het is onbekend hoe het door AEGON beheerde vermogen eind 2010 precies was verdeeld over de categorieën beleggingsfondsen en overig vermogensbeheer. In Tabel 8 is een schatting opgenomen.

Tabel 8 Vermogensbeheer AEGON

Categorie	Bedrag (€ miljard)	Bron	%
Beleggingsfondsen	61,9	⁵⁸	50
Overig vermogensbeheer	61,9	⁵⁹	50
Totaal	123,8		100

In dit onderzoek wordt nagegaan of AEGON transparant is over de bedrijven en overheden waarin de in Tabel 8 genoemde bedragen worden geïnvesteerd. De volgende informatie is gevonden:

- **Beleggingsfondsen**

Jaarverslagen van beleggingsfondsen van dochtermaatschappijen van AEGON zijn te vinden op de websites van AEGON, Transamerica Investments en TKP Pensioen.⁶⁰ De fondsen bieden een overzicht van alle bedrijven en overheden waarin belegd wordt, plus bedragen.

Verder is het interessant dat AEGON in het Stemverslag 2010 vermeldt bij hoeveel bedrijven op de aandeelhoudersvergadering is gestemd. AEGON's Sustainability Report 2010 meldt tevens dat AEGON in totaal met 147 bedrijven uit Nederland en het Verenigd Koninkrijk een gesprek is aan gegaan over sociale en milieu gerelateerde onderwerpen. Dit rapport is extern geverifieerd.⁶¹ Het betreft echter een deel van de beleggingen van AEGON Groep, namelijk alleen Nederlandse en Britse bedrijven.

Score: 5

• Overig vermogensbeheer

AEGON houdt zich niet bezig met private banking maar biedt wel institutionele beleggers in Nederland beleggingsactiviteiten aan. Op de website is uitleg te vinden over (verantwoord) beleggen en de bedrijven waarin AEGON niet in investeert, maar niets over de bedrijven en overheden waarin AEGON wel investeert.⁶²

Score: 1

3.2.4 Samenvoeging scores

De in de vorige twee paragrafen aan AEGON toegekende scores worden in Tabel 9 samengevoegd.

Tabel 9 Samenvoeging scores AEGON

Categorie	Score	Wegingsfactor	Samenvoeging	Afgerond
Toelichting	Op basis van scoretabellen	Afhankelijk van aandeel in totale investeringen van de bankgroep	Score * wegingsfactor	Naar een heel getal
Leningen	4	14%	0,56	
Beleggingen door de bank	3	86%	2,58	
Score voor bankinvesteringen			3,14	3
Beleggingsfondsen	5	50%	2,50	
Overig vermogensbeheer	1	50%	0,50	
Score voor vermogensbeheer			3,00	3

3.3 ASN Bank

3.3.1 Profiel

ASN Bank is een Nederlandse bank die wil bijdragen aan de bevordering van een duurzame samenleving. Hoewel ASN Bank een volledige dochter van SNS Reaal (zie paragraaf 3.9) is, wordt deze bank apart beoordeeld omdat de bank een formeel eigen beleid voert en zelfstandig bij de grootste tien banken op de Nederlandse spaarmarkt hoort.

ASN Bank had eind 2010 ongeveer 90 medewerkers en bijna 517.000 klanten in Nederland.⁶³

3.3.2 Bankinvesteringen

Het balanstotaal bedroeg € 8,5 miljard, waarvan € 8,0 miljard bestond uit spaartegoeden.⁶⁴ Tabel 10 geeft aan hoeveel investeringen in bedrijven en overheden ASN Bank eind 2010 had uitstaan.

Tabel 10 Investerings in bedrijven en overheden door ASN Bank

Categorie	Sub-categorie	Bron	Bedrag (€ miljard)	%
	Leningen aan banken	⁶⁵	0,5	6
	Leningen aan overheden	⁶⁶	0,7	8
	Leningen aan bedrijven	⁶⁷	1,1	13
Leningen			2,3	27
	Securitisaties	⁶⁸	3,2	38
	Staatsobligaties	⁶⁹	2,9	35
Beleggingen door de bank			6,1	73
Totaal			8,4	

In dit onderzoek wordt nagegaan of ASN Bank transparant is over de bedrijven en overheden waarin de in Tabel 10 genoemde bedragen worden geïnvesteerd. De volgende informatie is gevonden:

- **Leningen**

In het ASN Jaarverslag staan de leningen die ASN Bank op 31 december 2010 had uitstaan. Zowel de namen als bedragen van de bedrijven en organisaties worden genoemd, uitgesplitst naar sectoren.⁷⁰

Score: 5

- **Beleggingen door de bank**

In het ASN Jaarverslag staan de investeringen van ASN Bank op 31 december 2010. Zowel de namen als bedragen van de overheden en bedrijven worden genoemd.⁷¹

Score: 5

3.3.3 Vermogensbeheer

Naast het geld op de eigen bankbalans, beheerde ASN Bank eind 2010 ook een aantal beleggingsfondsen met een totaal vermogen van € 1,4 miljard. Twee fondsen vallen in de categorie overig vermogensbeheer.⁷²

Tabel 11 geeft aan hoe het beheerde vermogen van ASN Bank eind 2010 was verdeeld over de categorieën beleggingsfondsen en overig vermogensbeheer.

Tabel 11 Vermogensbeheer ASN Bank

Categorie	Bedrag (€ miljard)	Bron	%
Beleggingsfondsen	0,8	⁷³	57
Overig vermogensbeheer	0,6	⁷⁴	43
Totaal	1,4		100

In dit onderzoek wordt nagegaan of ASN Bank transparant is over de bedrijven en overheden waarin de in Tabel 11 genoemde bedragen worden geïnvesteerd. De volgende informatie is gevonden:

- **Beleggingsfondsen**

De jaarcijfers van de vijf beursgenoteerde beleggingsfondsen staan in het Jaarverslag ASN Beleggingsfondsen. In het Jaarverslag ASN Beleggingsfondsen staan welke bedrijven na onderzoek uit het beleggingsuniversum zijn verwijderd of eraan zijn toegevoegd. Het jaarverslag geeft ook aan met hoeveel van de ondernemingen in het aandelenuniversum contact is geweest over sociale en milieukwesties.

Per fonds wordt een sector- en geografische verdeling gegeven en de namen van ondernemingen en overheden waarin op 31 december 2010 werd belegd, inclusief bedragen. In het jaarverslag wordt verder aangegeven met hoeveel ondernemingen ASN Bank dialoog gevoerd heeft.⁷⁵

Score: 5

- **Overig vermogensbeheer**

ASN Bank beheert twee beleggingsfondsen die zich bezighouden met private equity en leningen aan niet-beursgenoteerde bedrijven. In het jaarverslag van deze fondsen zijn de namen en bedragen van kredietnemers opgenomen.⁷⁶

ASN Bank heeft in 2010 NBC Duurzaam Vermogensbeheer overgenomen, nu bekend als ASN Vermogensbeheer. Deze dochter houdt zich bezig met private banking. Omdat deze dochter op 31 december 2010 nog niet in de cijfers van ASN Bank geconsolideerd was, wordt zij in dit onderzoek niet meegenomen. Binnen ASN Bank wordt gediscussieerd over rapportage van de beleggingsportefeuille van ASN Vermogensbeheer en daarom is er nog niets beschikbaar. ASN Vermogensbeheer maakt gebruik van hetzelfde beleggingsuniversum als de beleggingsfondsen van ASN Bank, die op de website staan.⁷⁷

Score: 5

3.3.4 Samenvoeging scores

De in de vorige twee paragrafen aan ASN Bank toegekende scores worden in Tabel 6 samengevoegd.

Tabel 12 Samenvoeging scores ASN Bank

Categorie	Score	Wegingsfactor	Samenvoeging	Afgerond
Toelichting	Op basis van scoretabellen	Afhankelijk van aandeel in totale investeringen van de bankgroep	Score * wegingsfactor	Naar een heel getal
Leningen	5	27%	1,35	
Beleggingen door de bank	5	73%	3,65	
Score voor bankinvesteringen			5,00	5
Beleggingsfondsen	5	57%	2,85	
Overig vermogensbeheer	5	43%	2,15	
Score voor vermogensbeheer			5,00	5

3.4 Delta Lloyd Groep

3.4.1 Profiel

Delta Lloyd Bank is een onderdeel van Delta Lloyd Groep, een financiële instelling met producten en diensten op het gebied van verzekeringen, pensioenen, beleggen en bankieren. Delta Lloyd richt zich op consumenten, maar ook op kleine en grote ondernemingen, multinationals en pensioenfondsen.⁷⁸

Lange tijd was Delta Lloyd nagenoeg geheel in handen van Aviva, de grootste verzekeraar van Groot-Brittannië en de op vijf na grootste verzekeraar ter wereld.⁷⁹ Op 3 november 2009 verkreeg Delta Lloyd Groep echter een zelfstandige beursnotering aan de Euronext Amsterdam.⁸⁰ Op dit moment is nog 42,7% van de aandelen in handen van Aviva.⁸¹

Delta Lloyd Groep is actief in Nederland, België en Duitsland en had eind 2010 ruim 6.600 medewerkers. Het balanstotaal van de groep bedroeg eind 2010 € 69,2 miljard.⁸²

3.4.2 Bankinvesteringen

Alle bancaire activiteiten van de Delta Lloyd Groep vallen onder Delta Lloyd Bankengroep, actief in Nederland en België. Deze bank had eind 2010 een balanstotaal van € 10,2 miljard, waarvan € 7,3 miljard bestond uit door particuliere en zakelijke klanten toevertrouwd geld.⁸³

Tabel 13 geeft aan hoeveel investeringen in bedrijven en overheden Delta Lloyd Bankengroep eind 2010 had uitstaan.

Tabel 13 Investeringen in bedrijven en overheden door Delta Lloyd Bankengroep

Categorie	Sub-categorie	Bron	Bedrag (€ miljard)	%
	Leningen aan banken	⁸⁴	0,3	11
	Leningen aan bedrijven	⁸⁵	0,8	30
Leningen			1,1	41
	Financiële activa voor verkoop	⁸⁶	1,3	48
	Financiële activa tegen reële waarde	⁸⁷	0,3	11
Beleggingen door de bank			1,6	59
Totaal bankinvesteringen			2,7	100

In dit onderzoek wordt nagegaan of Delta Lloyd Bankengroep transparant is over de bedrijven en overheden waarin de in Tabel 13 genoemde bedragen worden geïnvesteerd. De volgende informatie is gevonden:

- **Leningen**

In het jaarverslag van Delta Lloyd Bank Nederland wordt het maximaal kredietrisico gespecificeerd naar geografisch gebied en economische sectoren. De economische sectoren zijn onderverdeeld in banken, verzekeraars en financiële intermediairs, dienstverlening en transport, overheid en publiek gefinancierde entiteiten, particulieren, vastgoed en overige sectoren.⁸⁸ Een (gedetailleerde) onderverdeling van uitstaande leningen wordt niet gegeven.

Het jaarverslag van Delta Lloyd Groep is een geïntegreerd jaarverslag, met zowel de financiële resultaten als de prestaties op het gebied van duurzaam ondernemen, waarop de GRI Richtlijnen zijn toegepast en dat extern geverifieerd is. Hierin is geen specificatie van de portfolio's van de verschillende bedrijfsonderdelen van Delta Lloyd opgenomen.⁸⁹

In beide jaarverslagen staat niets over de informatie die de bank met haar kredietnemers heeft uitgewisseld over sociale- en milieukwesties.

Score: 2

- **Beleggingen door de bank**

De beleggingen van Delta Lloyd Bankengroep betreffen staatsobligaties, bedrijfsobligaties, aandelen en derivaten. Er is geen informatie gevonden in welke bedrijven en overheden geïnvesteerd is.⁹⁰

Score: 1

3.4.3 Vermogensbeheer

Eind 2010 beheerde Delta Lloyd Groep een totaal vermogen van € 72,0 miljard. Daarvan betrof € 64,4 miljard beleggingen van verzekeringspremies en € 7,6 miljard vermogens van derden (particuliere klanten en institutionele beleggers). Het productaanbod van dochterbedrijf Delta Lloyd Asset Management omvat een reeks beleggingsfondsen voor institutionele en particuliere klanten en discretionaire mandaten voor institutionele klanten.⁹¹

Onbekend is hoe het door Delta Lloyd beheerde vermogen eind 2010 precies was verdeeld over de categorieën beleggingsfondsen en overig vermogensbeheer. Tabel 14 geeft een schatting.

Tabel 14 Vermogensbeheer Delta Lloyd

Categorie	Bedrag (€ miljard)	Bron	%
Beleggingsfondsen	3,8	⁹²	50%
Overig vermogensbeheer	3,8	⁹³	50%
Totaal	7,6		100%

In dit onderzoek wordt nagegaan of Delta Lloyd transparant is over de bedrijven en overheden waarin de in Tabel 14 genoemde bedragen worden geïnvesteerd. De volgende informatie is gevonden:

- **Beleggingsfondsen**

Delta Lloyd Asset Management beheert voor particuliere en institutionele beleggers een groot aantal beleggingsfondsen. De (half)jaarverslagen van de Delta Lloyd institutionele beleggingsfondsen en de Delta Lloyd beleggingsfondsen voor particulieren staan op de website van Delta Lloyd Asset Management. Daarin staat de samenstelling van de portefeuilles van de beleggingsfondsen per 31 december 2010, inclusief de waarde van de beleggingen.⁹⁴

Score: 5

- **Overig vermogensbeheer**

Delta Lloyd is niet meer actief op het gebied van private banking. Delta Lloyd Bank Nederland heeft per 9 juli 2010 haar Private Banking activiteiten overgedragen aan Bank ten Cate & Cie te Amsterdam.⁹⁵

Wel biedt Delta Lloyd Asset Management vermogensbeheer aan institutionele beleggers aan op basis van discretionaire mandaten.⁹⁶ Er is geen informatie gevonden in welke bedrijven en overheden deze mandaten belegd worden.

Score: 1

3.4.4 Samenvoeging scores

De in de vorige twee paragrafen aan Delta Lloyd toegekende scores worden in Tabel 15 samengevoegd.

Tabel 15 Samenvoeging scores Delta Lloyd

Categorie	Score	Wegingsfactor	Samenvoeging	Afgerond
Toelichting	Op basis van scoretabellen	Afhankelijk van aandeel in totale investeringen van de bankgroep	Score * wegingsfactor	Naar een heel getal
Leningen	2	41%	0,82	
Beleggingen door de bank	1	59%	0,59	
Score voor bankinvesteringen			1,41	1
Beleggingsfondsen	5	50%	2,50	
Overig vermogensbeheer	1	50%	0,50	
Score voor vermogensbeheer			3,00	3

3.5 Friesland Bank

3.5.1 Profiel

Friesland Bank is een zelfstandige Nederlandse bank, bijna een eeuw geleden ontstaan als financier van zuivelcoöperaties. Vanuit die achtergrond is Friesland Bank gegroeid tot een bank die vooral diensten verleent aan Friese bedrijven en particulieren. Sinds de jaren negentig breidt Friesland Bank haar werkgebied langzaam uit buiten Friesland.⁹⁷

3.5.2 Bankinvesteringen

Eind 2010 had Friesland Bank ongeveer 950 medewerkers verspreid over 25 kantoren in Nederland. Het balanstotaal bedroeg € 11,1 miljard, waarvan € 5,3 miljard bestond uit door particuliere en zakelijke klanten toevertrouwd geld.⁹⁸

Tabel 16 geeft aan hoeveel investeringen in bedrijven en overheden Friesland Bank eind 2010 had uitstaan.

Tabel 16 Investerings in bedrijven en overheden door Friesland Bank

Categorie	Sub-categorie	Bron	Bedrag (€ miljard)	%
	Leningen aan banken	99	0,5	9
	Leningen aan bedrijven	100	3,9	68
Leningen			4,5	78
	Staatsobligaties	101	0,3	5
	Deelnemingen	102	0,4	7
	Overige financiële activa	103	0,6	10
Beleggingen door de bank			1,3	22
Totaal bankinvesteringen			5,8	100

In dit onderzoek wordt nagegaan of Friesland Bank transparant is over de bedrijven en overheden waarin de in Tabel 16 genoemde bedragen worden geïnvesteerd. De volgende informatie is gevonden:

- **Leningen**

In het jaarverslag 2010 geeft Friesland Bank een specificatie van de zakelijke kredieten in de volgende categorieën: agrarische sector, industrie, bouwnijverheid, handel, zakelijke en financiële dienstverlening, overige dienstverlening en overig.¹⁰⁴

De bank geeft tevens aan dat ze nadrukkelijker de dialoog met haar relaties wil opzoeken.¹⁰⁵ Voor 2010 is echter niet duidelijk met hoeveel bedrijven de bank in gesprek is geweest.

Score: 2

- **Beleggingen door de bank**

Staatsobligaties: Friesland Bank belegt alleen in Nederlandse staatsobligaties.¹⁰⁶

Score: 5

Geassocieerde deelnemingen: De namen van de Nederlandse bedrijven waarin Friesland Bank deelneemt en de percentages van de deelneming worden vermeld in het jaarverslag.¹⁰⁷

Score: 5

Overige financiële activa: Deze categorie bestaat uit bedrijfsobligaties, aandelen, securitisaties en derivaten. Friesland Bank geeft niet aan in welke bedrijven en overheden belegd is.

Score: 1

3.5.3 Vermogensbeheer

Dochterbedrijf Optimix Vermogensbeheer (70%) heeft een vermogen van € 1,3 miljard in beheer voor klanten, ondergebracht in Optimix en Friesland Bank beleggingsfondsen en in mandaten.¹⁰⁸

De vijf fondsen van Optimix beheerden eind 2010 bij elkaar € 252,7 miljoen aan beleggingen.¹⁰⁹ De twee Friesland Bank Fondsen beheerden eind 2010 € 113,2 miljoen aan beleggingen.¹¹⁰

Onbekend is hoe het door Optimix beheerde vermogen eind 2010 precies verdeeld was over de categorieën beleggingsfondsen en overig vermogensbeheer. Tabel 17 geeft een schatting op basis van de bovengenoemde gegevens.

Tabel 17 Vermogensbeheer Friesland Bank

Categorie	Bedrag (€ miljard)	Bron	%
Beleggingsfondsen	0,4	¹¹¹	31
Overig vermogensbeheer	0,9	¹¹²	69
Totaal	1,3		100

In dit onderzoek wordt nagegaan of Friesland Bank transparant is over de bedrijven en overheden waarin de in Tabel 17 genoemde bedragen worden geïnvesteerd. De volgende informatie is gevonden:

- **Beleggingsfondsen**

In het jaarverslag 2010 van Optimix Investment Funds staan specificaties van de verschillende fondsen naar economische sector of geografisch gebied. Van alle fondsen wordt de volledige portefeuille per 31 december 2010 gegeven.¹¹³ Een volledige lijst van beleggingen wordt ook gegeven in het jaarverslag 2010 van Friesland Bank Fondsen.¹¹⁴

Score: 5

- **Overig vermogensbeheer**

Bij dochterbedrijf Optimix Vermogensbeheer kunnen particuliere en institutionele beleggers hun vermogen in beheer geven. Over de bedrijven en overheden waarin dit geld belegd wordt is geen informatie gevonden.¹¹⁵

Score: 1

3.5.4 Samenvoeging scores

De in de vorige twee paragrafen aan Friesland Bank toegekende scores worden in Tabel 18 samengevoegd.

Tabel 18 Samenvoeging scores Friesland Bank

Categorie	Score	Wegingsfactor	Samenvoeging	Afgerond
Toelichting	Op basis van scoretabellen	Afhankelijk van aandeel in totale investeringen van de bankgroep	Score * wegingsfactor	Naar een heel getal
Leningen	2	78%	1,56	
Staatsobligaties	5	5%	0,25	
Geassocieerde deelnemingen	5	7%	0,35	
Overige financiële activa	1	10%	0,10	
Score voor bankinvesteringen			2,26	2
Beleggingsfondsen	5	31%	1,55	
Overig vermogensbeheer	1	69%	0,69	
Score voor vermogensbeheer			2,24	2

3.6 ING Groep

3.6.1 Profiel

ING Bank is een onderdeel van ING Groep, een wereldwijde financiële instelling van Nederlandse origine die diensten levert op het gebied van bankieren, beleggen, pensioenen en levensverzekeringen. ING Groep heeft meer dan 85 miljoen klanten in Europa, Noord-Amerika, Latijns Amerika, Azië en Australië: particulieren, kleine en middelgrote bedrijven, grote ondernemingen, instellingen en overheden.

Eind 2010 had ING Groep ruim 107.000 medewerkers. Het balanstotaal van de groep bedroeg € 1.247 miljard.¹¹⁶

Ten gevolge van de financiële crisis besloot ING om in oktober 2008 voor € 10 miljard aan zogenaamde securities zonder stemrechten en met een vast, jaarlijks rendement uit te geven aan de Nederlandse staat. Onderdeel van de transactie was het recht voor ING om deze securities te allen tijde geheel of gedeeltelijk terug te kopen tegen 150% van de verkrijgingsprijs.¹¹⁷ In december 2009 heeft ING € 5 miljard van de staatssteun terugbetaald en in mei 2011 nog eens € 2 miljard. ING is voornemens de resterende € 3 miljard terug te betalen in mei 2012.¹¹⁸

Als voorwaarde voor het verkrijgen van goedkeuring voor de staatssteun door de Europese Commissie heeft ING een herstructureringsplan moeten opstellen waarmee wordt aangetoond dat het bedrijf ook op de lange termijn levensvatbaar is en waarin maatregelen zijn opgenomen om oneerlijke concurrentie te voorkomen. De kern van dit plan behelst het volledig splitsen van de bank- en verzekeringsactiviteiten (inclusief het vermogensbeheer) van ING.¹¹⁹

ING werkt nu aan het proces van splitsing en heeft dit operationeel gezien al bijna geheel bereikt.¹²⁰ Uiterlijk eind 2013 zal het verzekeringsbedrijf/vermogensbeheer worden afgestoten door middel van verkoop, beursgang of een combinatie van beide. ING zal dan als retail-, direct- en zakenbank verdergaan.¹²¹

3.6.2 Bankinvesteringen

ING Bank had eind 2010 een balanstotaal van € 933,1 miljard, waarvan € 519,3 miljard bestond uit door particuliere en zakelijke klanten toevertrouwd geld.¹²² Tabel 19 geeft aan hoeveel investeringen in bedrijven en overheden ING Bank eind 2010 had uitstaan.

Tabel 19 Investeringen in bedrijven en overheden door ING Bank

Categorie	Sub-categorie	Bron	Bedrag (€ miljard)	%
	Leningen aan banken	123	51,8	10
	Leningen aan overheden	124	56,0	10
	Leningen aan bedrijven	125	180,1	33
Leningen			287,9	53
	Financiële activa tegen reële waarde	126	137,1	25
	Staatsobligaties	127	52,0	10
	Overige investeringen	128	58,9	11
	Deelnemingen	129	1,5	0
	Onroerend goed	130	0,6	0
Beleggingen door de bank			250,1	47
Totaal bankinvesteringen			538,0	100

In dit onderzoek wordt nagegaan of ING Bank transparant is over de bedrijven en overheden waarin de in Tabel 19 genoemde bedragen worden geïnvesteerd. De volgende informatie is gevonden:

- **Leningen**

In het Jaarverslag 2010 van ING Bank is geen overzicht van bedrijven en overheden waaraan ING een lening heeft verstrekt gevonden. Wel staat in het jaarverslag van ING Bank een geografische- en een sectorverdeling voor de maximale kredietrisico's, maar niet van uitstaande leningen. Intern gebruikt ING het NAICS system (North American Industry Classification System), waarmee zakelijke klanten in 1.500 verschillende sectoren ingedeeld kunnen. Deze sectoren worden dan weer gegroepeerd in 22 industrieklassen. In het jaarverslag onderscheidt ING echter slechts 9 economische sectoren.¹³¹

Op de website *INGforsomethingbetter.com* publiceert ING de projectvoorstellen waarop zij de Equator Principles heeft toegepast, uitgesplitst naar geografisch gebied en industriële sector.¹³² ING voert het toepassen van de principes ook aan als engagement strategie. In de GRI-index van ING staat bij indicator FS10 een verwijzing naar het overzicht met beoordeelde projectvoorstellen in het Corporate Responsibility Report 2010.¹³³ Dit overzicht gaat echter over een deel van de leningen van ING, namelijk de projectfinanciering.

Score: 2

- **Beleggingen door de bank**

In het Jaarverslag 2010 van ING Bank is geen overzicht gevonden van bedrijven en overheden waarin ING Bank heeft belegd, noch een specificatie daarvan naar economische sectoren of geografische gebieden.

Alleen voor de categorie staatsobligaties is zeer beperkte informatie gevonden: aan obligaties uit de risicolanden Griekenland en Ierland had ING Bank eind 2010 € 925 miljoen uit staan.¹³⁴

Score: 1

3.6.3 Vermogensbeheer

Eind 2010 beheerde ING Investment Management een totaal vermogen van € 387 miljard. Daarvan werd 37% voor de eigen verzekeringsmaatschappijen belegd, 39% voor particuliere klanten en 24% voor institutionele beleggers.¹³⁵ Voor derden werd dus € 243,8 miljard (63% van € 387 miljard) beheerd, in de vorm van fondsen, mandaten en *managed accounts*.

Daarnaast werd voor private banking klanten in Nederland, België (€ 15,7 miljard) en Luxemburg (€ 7,5 miljard) naar schatting in totaal € 34 miljard aan vermogen beheerd.¹³⁶

Het is niet precies bekend hoe het door ING Groep voor derden beheerde vermogen eind 2010 was verdeeld over de categorieën beleggingsfondsen en overig vermogensbeheer. Tabel 20 geeft een schatting, op basis van bovenstaande gegevens.

Tabel 20 Vermogensbeheer ING Groep

Categorie	Sub-categorie	Bron	Bedrag (€ miljard)	%
	Beleggingsfondsen	137	121,9	44
Beleggingsfondsen			121,9	44
	Mandaten en managed accounts	138	121,9	44
	Private banking	139	34,0	12
Overig vermogensbeheer			155,9	56
Totaal vermogensbeheer			277,8	100

In dit onderzoek wordt nagegaan of ING Groep transparant is over de bedrijven en overheden waarin de in Tabel 20 genoemde bedragen worden geïnvesteerd. De volgende informatie is gevonden:

- **Beleggingsfondsen**

Op de website van ING Groep staan jaarverslagen van de beleggingsfondsen die een volledige lijst van beleggingen inclusief bedragen geven.¹⁴⁰ Deze jaarverslagen zijn ook te vinden op de website van ING Investment Management.¹⁴¹

Score: 5

- **Overig vermogensbeheer**

Er is geen informatie beschikbaar over de bedrijven en overheden waarin ING Investment Management namens haar klanten met mandaten en managed accounts belegt. Dit geldt ook voor ING Private Banking.

Score: 1

3.6.4 Samenvoeging scores

De in de vorige twee paragrafen aan ING Groep toegekende scores worden in Tabel 21 samengevoegd.

Tabel 21 Samenvoeging scores ING Groep

Categorie	Score	Wegingsfactor	Samenvoeging	Afgerond
Toelichting	Op basis van scoretabellen	Afhankelijk van aandeel in totale investeringen van de bankgroep	Score * wegingsfactor	Naar een heel getal
Leningen	2	53%	1,06	
Beleggingen door de bank	1	47%	0,47	
Score voor bankinvesteringen			1,53	2
Beleggingsfondsen	5	44%	2,20	
Overig vermogensbeheer	1	56%	0,56	
Score voor vermogensbeheer			2,76	3

3.7 NIBC

3.7.1 Profiel

NIBC Bank werd in 1945 opgericht door de Nederlandse overheid met het doel financiering te verstrekken aan de wederopbouw van Nederland na de Tweede Wereldoorlog. De bank richt zich van oudsher op de financiering van projecten en lange-termijn activa in diverse (internationale) sectoren zoals bijvoorbeeld scheepvaart, olie- en gasdienstverlening, infrastructuur, duurzame energie en commercieel vastgoed. Eind 2010 waren er 670 mensen werkzaam bij NIBC Bank.¹⁴²

3.7.2 Bankinvesteringen

Eind 2010 bedroeg het balanstotaal van de bank € 28,0 miljard, waarvan € 4,8 miljard bestond uit door particuliere en zakelijke klanten toevertrouwd geld.¹⁴³

Tabel 22 geeft aan hoeveel investeringen in bedrijven en overheden NIBC Bank eind 2010 had uitstaan.

Tabel 22 Investeringen in bedrijven en overheden door NIBC Bank

Categorie	Sub-categorie	Bron	Bedrag (€ miljard)	%
	Leningen aan banken	144	1,7	10
	Leningen aan bedrijven	145	8,7	52
Leningen			10,4	63
	Private equity	146	0,4	2
	Obligaties en securitisaties	147	2,3	14
	Derivaten	148	3,5	21
Beleggingen door de bank			6,2	37
Totaal bankinvesteringen			16,6	100

In dit onderzoek wordt nagegaan of NIBC transparant is over de bedrijven en overheden waarin de in Tabel 22 genoemde bedragen worden geïnvesteerd. De volgende informatie is gevonden:

- **Leningen**

NIBC heeft informatie over bepaalde klantrelaties op de website geplaatst, namelijk een omschrijving en het bedrag dat met de transactie gemoeid was, maar de bank maakt geen volledig overzicht van klanten openbaar.¹⁴⁹

In het jaarverslag geeft NIBC Bank een verdeling van de zakelijke kredieten over geografische regio's en 11 economische sectoren. Deze classificatie is gebaseerd op NACE, de Europese bedrijfsindeling, waarop ook de Nederlandse Standaard Bedrijfsindeling is gebaseerd.¹⁵⁰

In het Equator Principles Report van NIBC Bank geeft de bank aan op hoeveel projectvoorstellen zij de Equator Principles heeft toegepast, met een opsplitsing naar sector en regio, en in welke categorie het project valt.¹⁵¹

Met hoeveel bedrijven NIBC Bank informatie heeft uitgewisseld over sociale en milieukwesties wordt echter niet duidelijk. De bank voldoet dus wel aan GRI-indicator FS6 maar niet aan FS10.

Score: 2

- **Beleggingen door de bank**

Private equity: NIBC Bank splitst de beleggingen in aandelen van niet-beursgenoteerde bedrijven uit naar 10 sectoren en regio's in het jaarverslag 2010.¹⁵² Er is echter geen informatie over het aantal bedrijven waarmee NIBC gesprekken voert over sociale en milieukwesties.

Score: 2 (volgens de scoretabel voor leningen)

Obligaties: NIBC Bank belegt overtollige middelen (die niet direct voor leningen en beleggingen ingezet worden) in obligaties en securitisaties. De obligaties zijn vooral uitgegeven door financiële instellingen en voor een zeer klein deel door bedrijven, maar verdere details worden niet gegeven. De securitisaties splitst NIBC Bank uit naar regio's in het jaarverslag 2010.¹⁵³

Score: 1

Derivaten: NIBC Bank geeft geen details over de onderliggende waardes van deze derivaten.

Score: 1

3.7.3 Vermogensbeheer

Eind 2010 beheerde NIBC Holding voor klanten een totaal vermogen van € 6,4 miljard.¹⁵⁴ Daarvan valt € 1,7 miljard onder verantwoordelijkheid van NIBC Bank.¹⁵⁵

NIBC beheert geen beleggingsfondsen die investeren in beursgenoteerde aandelen en obligaties. Tabel 23 geeft aan hoe het beheerde vermogen van NIBC eind 2010 was verdeeld over de categorieën beleggingsfondsen en overig vermogensbeheer.

Tabel 23 Vermogensbeheer NIBC

Categorie	Bedrag (€ miljard)	Bron	%
Beleggingsfondsen	0,0		0
Overig vermogensbeheer	6,4	¹⁵⁶	100
Totaal	6,4		100

In dit onderzoek wordt nagegaan of NIBC transparant is over de bedrijven en overheden waarin de in Tabel 23 genoemde bedragen worden geïnvesteerd. De volgende informatie is gevonden:

- **Overig vermogensbeheer**

NIBC beheert via specifieke beleggingsfondsen vermogens voor Europese institutionele beleggers, dat wordt geïnvesteerd in private equity en securitisaties.¹⁵⁷ Op de website van NIBC worden een paar voorbeelden van recente investeringen genoemd, maar er is geen overzicht gepubliceerd van de bedrijven waarin wordt geïnvesteerd.¹⁵⁸

Score: 1

3.7.4 Samenvoeging scores

De in de vorige twee paragrafen aan NIBC toegekende scores worden in Tabel 6 samengevoegd.

Tabel 24 Samenvoeging scores NIBC

Categorie	Score	Wegingsfactor	Samenvoeging	Afgerond
Toelichting	Op basis van scoretabellen	Afhankelijk van aandeel in totale investeringen van de bankgroep	Score * wegingsfactor	Naar een heel getal
Leningen	2	63%	1,26	
Private equity	2	2%	0,04	
Obligaties en securitisaties	1	14%	0,14	
Derivaten	1	21%	0,21	
Score voor bankinvesteringen			1,65	2
Beleggingsfondsen	n.v.t.	0%	-	
Overig vermogensbeheer	1	100%	1,00	
Score voor vermogensbeheer			1,00	1

3.8 Rabobank Groep

3.8.1 Profiel

De Rabobank Groep is een coöperatieve, Nederlandse bankgroep. De coöperatie is in handen van 141 zelfstandige lokale Rabobanken, die op lokaal niveau verschillende vormen van financiële dienstverlening bieden aan particulieren en bedrijven. De centrale organisatie Rabobank Nederland ondersteunt, faciliteert en adviseert de lokale Rabobanken onder meer op het gebied van de ontwikkeling van nieuwe producten en in de marktwerking. Rabobank International is het internationale bankbedrijf van de Rabobank Groep dat zich concentreert op de internationale zakelijke en particuliere bankactiviteiten. Medio 2011 had de Rabobank Groep ongeveer 59.000 medewerkers, verspreid over 48 landen.¹⁵⁹

3.8.2 Bankinvesteringen

Het balanstotaal van de Rabobank Groep had eind 2010 een omvang van € 652,5 miljard, waarvan € 298,8 miljard bestond uit door klanten aan de bank toevertrouwd geld. Daarvan was € 192,8 miljard afkomstig van de klanten van de lokale Rabobanken in Nederland.¹⁶⁰ Tabel 25 geeft aan hoeveel investeringen in bedrijven en overheden de Rabobank Groep eind 2010 had uitstaan.

Tabel 25 Investeringen in bedrijven en overheden door Rabobank Groep

Categorie	Sub-categorie	Bron	Bedrag (€ miljard)	%
	Leningen aan banken	161	33,5	8
	Leningen aan overheden	162	5,6	1
	Leningen aan bedrijven	163	242,3	59
Leningen			281,4	69
	Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	164	13,0	3
	Overige financiële activa	165	9,6	2
	Derivaten	166	44,0	11
	Voor verkoop beschikbare financiële activa	167	55,5	14
	Tot einde looptijd aangehouden financiële activa	168	0,2	0
	Investeringen in geassocieerde deelnemingen	169	3,5	1
	Vastgoedbeleggingen	170	0,8	0
Beleggingen			126,6	31
Totaal			408,0	100

In dit onderzoek wordt nagegaan of Rabobank Groep transparant is over de bedrijven en overheden waarin de in Tabel 25 genoemde bedragen worden geïnvesteerd. De volgende informatie is gevonden:

- **Leningen**

Op het verslag Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen 2010 van de Rabobank Groep zijn de GRI Richtlijnen toegepast. Dit verslag is ook extern geverifieerd is. Bij FS6 verwijst Rabobank in dit verslag voor de onderverdeling van de kredietverlening naar sector naar het reguliere Jaarverslag 2010. Volgens dit verslag wil Rabobank de onderverdeling van de portfolio naar regio echter niet publiceren: "Specifieke informatie per regio, grootte en klanttype niet aangegeven. Concurrentiegevoelige informatie."¹⁷¹

Volgens een woordvoerder van Rabobank betreft deze zin echter een storende fout in het verslag.¹⁷² In het Jaarverslag 2010 en Geconsolideerde jaarrekening 2010 van Rabobank Groep wordt wel degelijk een onderverdeling van de kredietportefeuille naar geografische regio's en naar 11 sectoren gepubliceerd. Voor de belangrijkste sector, Food en Agri, wordt een verdere onderverdeling naar 9 activiteiten gegeven.¹⁷³

Bij indicator FS10, over het aantal bedrijven met wie interactie is geweest over sociale- en milieukwesties, schrijft Rabobank in het Maatschappelijk Jaarverslag dat dit "niet materieel" is. De toelichting daarop luidt: "Deze indicator is niet materieel voor de Rabobank. MVO-principes zijn opgenomen in het kredietproces. Klantinteracties vinden plaats als onderdeel van dit proces."¹⁷⁴

Score: 2

- **Beleggingen door de bank**

Deelnemingen: Rabobank geeft een overzicht van het aandelenbelang in de belangrijkste deelnemingen, maar dit overzicht is niet volledig.¹⁷⁵

Score: 1

Overige beleggingen: Een portefeuilledeling naar sector, regio of grootte wordt niet gegeven voor beleggingen. Rabobank geeft alleen aan hoeveel is geïnvesteerd in overheidsobligaties van een beperkt aantal landen die door de markt als minder kredietwaardig worden gezien (Italië, Griekenland, Spanje, Portugal en Ierland).¹⁷⁶ Dit betreft echter in totaal slechts € 1,0 miljard, minder dan een 1 procent van alle beleggingen.

Evenmin wordt informatie gegeven over interactie met bedrijven en overheden waarin wordt geïnvesteerd.

Score: 1

3.8.3 Vermogensbeheer

Naast het geld op de eigen bankbalans, beheerde de Rabobank Groep via verschillende dochtermaatschappijen eind 2010 € 270,4 miljard aan vermogens voor klanten.¹⁷⁷

Daarvan is € 149,6 miljard ondergebracht bij Robeco Groep, waarvan € 81,0 miljard voor retail klanten en € 68,6 miljard voor institutionele klanten.¹⁷⁸

Sarasin beheerde eind 2010 € 82,5 miljard, waarvan € 12,6 miljard in beleggingsfondsen.¹⁷⁹

Schretlen & Co. beheerde eind 2010 € 8,4 miljard en Rabo Vastgoedgroep € 7,2 miljard. De lokale Rabobanken beheerden het overige deel (€ 22,7 miljard).¹⁸⁰

Rabobank geeft wel aan dat van het totaal beheerde vermogen 47% is geïnvesteerd in aandelen en 28% in obligaties.¹⁸¹ Onbekend is echter hoe het door Rabobank Groep beheerde vermogen eind 2010 naar schatting was verdeeld over de categorieën beleggingsfondsen en overig vermogensbeheer. Tabel 26 geeft een schatting, op basis van de bovengenoemde gegevens.

Tabel 26 Vermogensbeheer Rabobank Groep

Categorie	Sub-categorie	Bron	Bedrag (€ miljard)	%
	Beleggingsfondsen Robeco	182	115,3	43
	Beleggingsfondsen Sarasin	183	12,6	5
Beleggingsfondsen			127,9	47
	Overig vermogensbeheer Robeco	184	34,3	13
	Overig vermogensbeheer Sarasin	185	69,9	26
	Schretlen & Co.	186	8,4	3
	Rabo Vastgoedgroep	187	7,2	3
	Lokale Rabobanken	188	22,7	8
Overig vermogensbeheer			142,5	53
Totaal			270,4	100

In dit onderzoek wordt nagegaan of Rabobank Groep transparant is over de bedrijven en overheden waarin de in Tabel 26 genoemde bedragen worden geïnvesteerd. De volgende informatie is gevonden:

- **Beleggingsfondsen**

Op de websites van Robeco en Sarasin zijn de jaarverslagen van de beleggingsfondsen terug te vinden met de namen van bedrijven, overheden en beleggingsfondsen waarin belegd wordt, inclusief bedragen.¹⁸⁹

Rabobank Groep noemt in het jaarverslag 2010 verder de engagementresultaten van dochterbedrijf Robeco. In 2010 werden in totaal met 365 bedrijven gesprekken gevoerd.¹⁹⁰ Vier keer per jaar rapporteert Robeco over engagement in het 'magazine' *Responsible Investing*. Hierin worden de strategie, instrumenten en thema's van het engagement traject verder toegelicht. Ook wordt per thema een lijst van bedrijven gegeven waarmee Robeco (namens haar klanten) dialoog voert.¹⁹¹

Score: 5

- **Overig vermogensbeheer**

Vastgoed: Bouwfonds REIM, de vermogensbeheerder binnen Rabo Vastgoedgroep, geeft in het jaarverslag wel een verdeling van het bet beheerd vermogen over soorten onroerend goed en een geografische verdeling.¹⁹² Een gedetailleerd overzicht van de vastgoedprojecten waarin wordt geïnvesteerd is echter niet beschikbaar. Ook wordt niet vermeldt met hoeveel vastgoedprojecten informatie is uitgewisseld over sociale- en milieugerelateerde onderwerpen.

Score: 1

Overige beleggingen: Een volledige lijst van bedrijven en overheden waarin de verschillende beleggingsdochters namens private banking klanten en institutionele klanten beleggen is niet beschikbaar. Ook wordt geen portfeuilleverdeling van de beleggingen voor klanten naar sector en regio gegeven.

Score: 1

3.8.4 Samenvoeging scores

De in de vorige twee paragrafen aan Rabobank toegekende scores worden in Tabel 6 samengevoegd.

Tabel 27 Samenvoeging scores Rabobank

Categorie	Score	Wegingsfactor	Samenvoeging	Afgerond
Toelichting	Op basis van scoretabellen	Afhankelijk van aandeel in totale investeringen van de bankgroep	Score * wegingsfactor	Naar een heel getal
Leningen	2	69%	1,38	
Deelnemingen	1	1%	0,01	
Overige beleggingen	1	30%	0,30	
Score voor bankinvesteringen			1,69	2
Beleggingsfondsen	5	47%	2,35	
Vastgoed	1	3%	0,03	
Overig vermogensbeheer	1	50%	0,50	
Score voor vermogensbeheer			2,88	3

3.9 SNS Reaal

3.9.1 Profiel

SNS Bank en RegioBank zijn onderdeel van SNS Reaal, een Nederlandse financiële instelling die zich vooral richt op de Nederlandse retailmarkt, inclusief het midden- en kleinbedrijf. Het aanbod van SNS Reaal bestaat uit drie kernproductgroepen: hypotheek en vastgoedfinanciering, sparen en beleggen, en verzekeren. De ASN Bank (zie paragraaf 3.3) behoort ook tot de SNS Reaal groep, maar wordt apart behandeld omdat de ASN Bank zelfstandig als bank opereert. Ze heeft een eigen bankvergunning en bepaalt als zelfstandige bank haar investeringsbeleid.

SNS Reaal had eind 2010 ongeveer 7.300 medewerkers. Het balanstotaal van de groep bedroeg € 127,7 miljard.¹⁹³

3.9.2 Bankinvesteringen

Alle bancaire activiteiten van de SNS Reaal Groep (inclusief SNS Bank, RegioBank en ASN Bank) vallen onder SNS Bank. Deze bank had eind 2010 een balanstotaal van € 78,9 miljard, waarvan € 37,9 miljard bestond uit door particuliere en zakelijke klanten toevertrouwd geld.¹⁹⁴

Exclusief ASN Bank (die apart wordt behandeld in paragraaf 3.3) bedroeg het balanstotaal van SNS Bank € 70,4 miljard, waarvan € 29,9 miljard bestond uit door particuliere en zakelijke klanten toevertrouwd geld.¹⁹⁵

Tabel 28 geeft aan hoeveel investeringen in bedrijven en overheden SNS Bank eind 2010 had uitstaan (exclusief ASN Bank).

Tabel 28 Investerings in bedrijven en overheden door SNS Bank

Categorie	Sub-categorie	Bron	Bedrag (€ miljard)	%
	Leningen aan banken	196	1,2	7
	Leningen aan overheden	197	0,5	3
	Leningen aan bedrijven	198	11,2	65
Leningen			12,9	75
	Derivaten	199	2,3	13
	Investerings	200	1,4	8
	Vastgoedbeleggingen	201	0,5	3
Beleggingen			4,2	25
Totaal			17,1	100

In dit onderzoek wordt nagegaan of SNS Bank transparant is over de bedrijven en overheden waarin de in Tabel 28 genoemde bedragen worden geïnvesteerd. De volgende informatie is gevonden:

- **Leningen**

SNS Bank geeft geen informatie over aan welke bedrijven en overheden leningen zijn verstrekt. In het Jaarverslag 2010 van SNS Bank wordt wel een onderverdeling gegeven van de maximale kredietrisico's van uitstaande leningen en beleggingen naar 6 sectoren en naar regio's.²⁰² Een onderverdeling van uitstaande leningen naar 5 sectoren wordt ook gegeven.²⁰³

Over het aantal bedrijven met wie interactie is geweest over sociale- en milieukwesties wordt geen informatie gegeven.

Score: 2

- **Beleggingen door de bank**

SNS Bank geeft geen informatie over in welke bedrijven en overheden belegd wordt. In het Jaarverslag 2010 van SNS Bank wordt wel een onderverdeling gegeven van de maximale kredietrisico's van uitstaande leningen en beleggingen naar 6 sectoren en naar regio's.²⁰⁴

Over het aantal bedrijven met wie interactie is geweest over sociale- en milieukwesties wordt geen informatie gegeven.

Score: 1

3.9.3 Vermogensbeheer

Eind 2010 beheerde SNS Asset Management, de vermogensbeheerdochter van SNS Reaal, een totaal vermogen van € 42,4 miljard, waarvan 68% (€ 28,8 miljard) voor de eigen verzekeringsactiviteiten, 20% (€ 8,5 miljard) voor SNS Bank en 12% (€ 5,1 miljard) voor derden.²⁰⁵

De beleggingen voor SNS Bank zijn inclusief beleggingen voor eigen rekening van SNS Bank en voor de beleggingsfondsen van ASN Bank (zie paragraaf 3.3).²⁰⁶

Onbekend is hoe het beheerde vermogen van SNS Reaal (exclusief ASN Bank) eind 2010 was verdeeld over de categorieën beleggingsfondsen en overig vermogensbeheer. Tabel 29 geeft een schatting op basis van bovenstaande gegevens.

Tabel 29 Vermogensbeheer SNS Reaal

Categorie	Bedrag (€ miljard)	Bron	%
Beleggingsfondsen	2,8	²⁰⁷	35
Overig vermogensbeheer	5,1	²⁰⁸	65
Totaal	7,9		100

In dit onderzoek wordt nagegaan of SNS Reaal transparant is over de bedrijven en overheden waarin de in Tabel 29 genoemde bedragen worden geïnvesteerd. De volgende informatie is gevonden:

- **Beleggingsfondsen**

SNS Asset Management beheert verschillende fondsen van groepsmaatschappijen van SNS Reaal. Informatie over en/of jaarverslagen van deze fondsen zijn te vinden via de website van SNS AM. De jaarverslagen van de beleggingsfondsen geven een lijst met namen van bedrijven en overheden waarin belegd wordt plus bedragen.²⁰⁹

Score: 5

- **Overig vermogensbeheer**

In de GRI tabel in het Jaarverslag Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen 2010 van SNS Reaal is bij indicator FS6 voor SNS Asset Management een onderverdeling van de portfolio naar regio opgenomen.²¹⁰ Een verdeling naar sector ontbreekt. Bij indicator FS10 staat geen informatie vermeld over het aantal bedrijven waarmee interactie over sociale- en milieukwesties is geweest.²¹¹

Score: 1

3.9.4 Samenvoeging scores

De in de vorige twee paragrafen aan SNS Reaal toegekende scores worden in Tabel 6 samengevoegd.

Tabel 30 Samenvoeging scores SNS Reaal

Categorie	Score	Wegingsfactor	Samenvoeging	Afgerond
Toelichting	Op basis van scoretabellen	Afhankelijk van aandeel in totale investeringen van de bankgroep	Score * wegingsfactor	Naar een heel getal
Leningen	2	75%	1,50	
Beleggingen door de bank	1	25%	0,25	
Score voor bankinvesteringen			1,75	2
Beleggingsfondsen	5	35%	1,75	
Overig vermogensbeheer	1	65%	0,65	
Score voor vermogensbeheer			2,40	2

3.10 Triodos Bank

3.10.1 Profiel

Triodos Bank is een zelfstandige Nederlandse bank die bedrijven, instellingen en projecten met een meerwaarde op sociaal, milieu en cultureel gebied financiert, daartoe in staat gesteld door spaarders en beleggers die kiezen voor maatschappelijk verantwoord ondernemen en een duurzame samenleving. Triodos Bank heeft 576 medewerkers en ongeveer 280.000 klanten in Nederland, België, Groot-Brittannië en Spanje.²¹²

3.10.2 Bankinvesteringen

Eind 2010 bedroeg het balanstotaal van Triodos Bank € 3,5 miljard, waarvan € 3,0 miljard bestond uit door particuliere en zakelijke klanten toevertrouwd geld.²¹³

Tabel 31 geeft aan hoeveel investeringen in bedrijven en overheden Triodos Bank eind 2010 had uitstaan.

Tabel 31 Investeringen in bedrijven en overheden door Triodos Bank

Categorie	Sub-categorie	Bron	Bedrag (€ miljard)	%
	Leningen aan banken	²¹⁴	0,6	19
	Leningen aan overheden	²¹⁵	0,1	3
	Leningen aan bedrijven	²¹⁶	1,9	59
Leningen			2,6	81
	Staatsobligaties	²¹⁷	0,4	13
	Overige obligaties	²¹⁸	0,2	6
Beleggingen door de bank			0,6	19
Totaal			3,2	100

In dit onderzoek wordt nagegaan of Triodos Bank transparant is over de bedrijven en overheden waarin de in Tabel 31 genoemde bedragen worden geïnvesteerd. De volgende informatie is gevonden:

- **Leningen**

Triodos Bank verstrekt leningen aan banken, aan bedrijven en instellingen in drie categorieën (sociaal, milieu, cultuur) en aan gemeentes. Voor de leningen aan banken worden namen en bedragen vermeld in het jaarverslag.²¹⁹

De leningen aan de drie sectoren worden naar activiteit en land uitgesplitst in een kruistabel in het Jaarverslag 2010.²²⁰

Op de website van Triodos Bank worden de klanten genoemd en beschreven en wordt op een kaart aangegeven waar ze gevestigd zijn.²²¹

Score: 5

- **Beleggingen door de bank**

Triodos Bank belegt alleen in obligaties van overheden, semi-overheidsorganisaties en enkele banken. Namen en bedragen worden vermeld in het jaarverslag.²²²

Score: 5

3.10.3 Vermogensbeheer

Naast het geld op de eigen bankbalans, beheerden dochterondernemingen van Triodos Bank eind 2010 vermogens voor klanten, in de vorm van beleggingsfondsen en private banking mandaten, met een omvang van € 2,1 miljard. Daarvan investeren de vier fondsen die zijn ondergebracht in Triodos Sicav I (balanstotaal € 428 miljoen) in beursgenoteerde aandelen en obligaties. De overige fondsen vallen in de categorie private equity (€ 1.329 miljoen). De resterende € 357 miljoen valt in de categorie private banking.²²³

Tabel 32 geeft aan hoe het beheerde vermogen van Triodos Bank eind 2010 was verdeeld over de categorieën beleggingsfondsen en overig vermogensbeheer.

Tabel 32 Vermogensbeheer Triodos Bank

Categorie	Sub-categorie	Bron	Bedrag (€ miljard)	%
	Beleggingsfondsen	²²⁴	0,4	19
Beleggingsfondsen			0,4	19
	Private equity fondsen	²²⁵	1,3	62
	Private banking	²²⁶	0,4	19
Overig vermogensbeheer			1,7	81
Totaal			2,1	100

In dit onderzoek wordt nagegaan of Triodos Bank transparant is over de bedrijven en overheden waarin de in Tabel 32 genoemde bedragen worden geïnvesteerd. De volgende informatie is gevonden:

- **Beleggingsfondsen**

In de jaarverslagen van de door Triodos Investment Management beheerde beleggingsfondsen die in aandelen en obligaties beleggen worden de namen van de bedrijven en overheden vermeld, plus de bedragen.²²⁷

Score: 5

- **Overig vermogensbeheer**

Private equity fondsen: Op de website van Triodos Bank worden bedrijven gepresenteerd die door het Triodos Groenfonds, Triodos Cultuurfonds en Triodos Vastgoedfonds worden gefinancierd, maar zonder bedragen. In de jaarverslagen van deze en andere private equity fondsen van Triodos staan de namen van alle bedrijven waarin wordt geïnvesteerd vermeld zonder bedragen.²²⁸

Score: 5 (volgens scoretabel leningen)

Private banking: Een volledige lijst van bedrijven en overheden waarin Triodos namens private banking klanten belegt wordt gegeven op de website van Triodos.²²⁹

Score: 4

3.10.4 Samenvoeging scores

De in de vorige twee paragrafen aan Triodos Bank toegekende scores worden in Tabel 6 samengevoegd.

Tabel 33 Samenvoeging scores Triodos Bank

Categorie	Score	Wegingsfactor	Samenvoeging	Afgerond
Toelichting	Op basis van scoretabellen	Afhankelijk van aandeel in totale investeringen van de bankgroep	Score * wegingsfactor	Naar een heel getal
Leningen	5	81%	4,05	
Beleggingen door de bank	5	19%	0,95	
Score voor bankinvesteringen			5,00	5
Beleggingsfondsen	5	19%	0,95	
Private equity fondsen	5	62%	3,10	
Private banking	4	19%	0,76	
Score voor vermogensbeheer			4,81	5

3.11 Van Lanschot Bankiers

3.11.1 Profiel

Van Lanschot Bankiers is een zelfstandige Nederlandse bank die zich voornamelijk richt op Nederlandse en Belgische vermogende particulieren en ondernemers met een vermogen van meer dan € 500.000. Daarmee is Van Lanschot Bankiers een zogenaamde private banker. Eind 2010 had Van Lanschot Bankiers ongeveer 2.200 medewerkers in dienst. De bank heeft 29 kantoren in Nederland en 8 in België en vestigingen in Zwitserland, Luxemburg, Curaçao, Jersey, Frankrijk en Spanje.²³⁰

Een belangrijke dochter van Van Lanschot is Kempen Capital Management, dat zich bezig houdt met vermogensbeheer.

3.11.2 Bankinvesteringen

Het balanstotaal van Van Lanschot Bankiers bedroeg eind 2010 € 20,3 miljard. Hiervan bestond € 13,5 miljard uit door particuliere en zakelijke klanten toevertrouwd geld.²³¹ Tabel 34 geeft aan hoeveel investeringen in bedrijven en overheden Van Lanschot Bankiers eind 2010 had uitstaan.

Tabel 34 Investeringen in bedrijven en overheden door Van Lanschot Bankiers

Categorie	Sub-categorie	Bron	Bedrag (€ miljard)	%
	Leningen aan banken	232	1,0	11
	Leningen aan bedrijven	233	6,2	70
Leningen			7,2	81
	Financiële activa handelsactiviteiten	234	0,1	1
	Staatsobligaties	235	1,0	11
	Participaties	236	0,0	0
	Overige beleggingen voor verkoop	237	0,2	2
	Financiële activa tegen reële waarde	238	0,1	1
	Derivaten	239	0,2	2
Beleggingen door de bank			1,7	19
Totaal bankinvesteringen			8,9	100

In dit onderzoek wordt nagegaan of Van Lanschot Bankiers transparant is over de bedrijven en overheden waarin de in Tabel 34 genoemde bedragen worden geïnvesteerd. De volgende informatie is gevonden:

- **Leningen**

Van Lanschot publiceert een maatschappelijk jaarverslag en een lijst met GRI indicatoren. Voor wat betreft GRI-indicator FS6 verwijst Van Lanschot naar het financiële jaarverslag 2010.²⁴⁰ In het financiële jaarverslag geeft één tabel een grove verdeling van de leningen aan bedrijven naar sectoren (vastgoed, zorg, financiële holdings, dienstverlening, detailhandel en overig) en een andere tabel de verdeling naar land (Nederland, België en overig).²⁴¹

Voor de leningen aan banken is ook een verdeling naar land opgenomen in het jaarverslag.²⁴²

Er is in het maatschappelijk jaarverslag van Van Lanschot over 2010 geen informatie opgenomen over engagement met klanten in de kredietportefeuille. Maar volgens de lijst met GRI-indicatoren wordt deze informatie wel opgenomen in de rapportage over 2011.²⁴³

Score: 2

- **Beleggingen door de bank**

Staatsobligaties: Volgens de presentatie van Van Lanschot bij de halfjaarcijfers, bezit Van Lanschot "alleen overheidsobligaties van Nederland, Duitsland en in geringe mate Frankrijk, Zwitserland en Canada."²⁴⁴ Bedragen worden echter niet vermeld.

Score: 4

Participaties: Van Lanschot Participaties, die risicodragend vermogen (private equity) aan Nederlandse ondernemingen verstrekt, publiceert op zijn website een lijst van alle ondernemingen waarin zij participeert. De participaties worden volledig voor rekening en risico van Van Lanschot Bankiers beheerd.²⁴⁵

Score: 5 (volgens scoretabel voor leningen)

Er is geen verdeling van de beleggingen over economische sectoren en landen beschikbaar voor de meeste vormen van beleggingen door de bank.

Score: 1

3.11.3 Vermogensbeheer

Naast het geld op de eigen bankbalans, beheerde Van Lanschot (inclusief dochterbedrijf Kempen Capital Management) eind 2010 een totaal vermogen van € 35,4 miljard voor klanten. Daarvan werd € 20,9 miljard discretionair beheerd.²⁴⁶

Het totale fondsvermogen van de beleggingsfondsen van Kempen Capital management bedraagt € 5,1 miljard.²⁴⁷

Tabel 35 geeft aan hoe het beheerde vermogen van Van Lanschot eind 2010 was verdeeld over de categorieën beleggingsfondsen en overig vermogensbeheer.

Tabel 35 Vermogensbeheer Van Lanschot

Categorie	Bedrag (€ miljard)	Bron	%
Beleggingsfondsen	5,1	²⁴⁸	24
Overig vermogensbeheer	15,8	²⁴⁹	76
Totaal	20,9		100

In dit onderzoek wordt nagegaan of Van Lanschot transparant is over de bedrijven en overheden waarin de in Tabel 35 genoemde bedragen worden geïnvesteerd. De volgende informatie is gevonden:

- **Beleggingsfondsen**

Alle beleggingsfondsen die worden beheerd door Kempen Capital Management staan op de website, met de meest actuele documenten zoals de jaarverslagen waarin een overzicht van de beleggingen inclusief bedragen is opgenomen.²⁵⁰

Score: 5

- **Overig vermogensbeheer**

Behalve in de eigen beleggingsfondsen van Kempen Capital management, belegt Van Lanschot namens private banking klanten en institutionele beleggers voornamelijk in beleggingsfondsen van externe beheerders. Van Lanschot publiceert op de website een overzicht van de fondsen waarvan het, voor het aanleveren van beleggers, zogenaamde “retrocessies” ontvangt.²⁵¹ Deze lijst dekt ongeveer 85% van de fondsen waarin voor private en institutionele klanten wordt belegd.²⁵²

In 2010 heeft Kempen Capital Management met 28 bedrijven engagement gevoerd en zijn 10 ondernemingen uitgesloten. In haar maatschappelijk jaarverslag geeft Van Lanschot tevens een voorbeeld van een engagementcase. In het maatschappelijk jaarverslag van Kempen Capital Management worden alle engagementcases beschreven. Er wordt over een deel van de portfolio gerapporteerd, want de engagement strategie wordt nog niet op alle fondsen toegepast.²⁵³

Score: 2

3.11.4 Samenvoeging scores

De in de vorige twee paragrafen aan Van Lanschot Bankiers toegekende scores worden in Tabel 6 samengevoegd.

Tabel 36 Samenvoeging scores Van Lanschot Bankiers

Categorie	Score	Wegingsfactor	Samenvoeging	Afgerond
Toelichting	Op basis van scoretabellen	Afhankelijk van aandeel in totale investeringen van de bankgroep	Score * wegingsfactor	Naar een heel getal
Leningen	2	81%	1,62	
Staatsobligaties	4	11%	0,44	
Participaties	5	0%	0,00	
Overige beleggingen door de bank	1	8%	0,08	
Score voor bankinvesteringen			2,14	2
Beleggingsfondsen	5	24%	1,20	
Overig vermogensbeheer	2	76%	1,52	
Score voor vermogensbeheer			2,72	3

Hoofdstuk 4 Resultaten, conclusies en aanbevelingen

4.1 Onderzoeksresultaten

4.1.1 Medewerking aan het onderzoek

Behalve ASN Bank heeft geen van de bankgroepen de toegestuurde vragenlijst ingevuld. De beoordeling voor de overige bankgroepen is daarom uitsluitend opgesteld op basis van informatie gevonden op websites en in jaarverslagen. Nadat de beoordeling voor commentaar naar de bankgroepen was opgestuurd reageerden de meeste bankgroepen met aanvullende informatie en correcties. Uiteindelijk hebben alleen ABN AMRO, ING en SNS Reaal geen enkele medewerking aan het onderzoek verleend.

4.1.2 Scores van de banken

Tabel 37 geeft een overzicht van de beleidscore voor transparantie die de verschillende bankgroepen in de laatste update van de Eerlijke Bankwijzer (juni 2011) hebben gekregen en van de praktijkcores die ze in dit praktijkonderzoek hebben gekregen.

Tabel 37 Banken, transparantie en investeringen: beleid en praktijk

Bank	Beleidscore Transparantie en verantwoordings	Praktijkcore Transparantie	
		Bankinvesteringen	Vermogensbeheer
ABN AMRO	2	2	1
AEGON	3	3	3
ASN Bank	5	5	5
Delta Lloyd	3	1	3
Friesland Bank	1	2	2
ING	2	2	3
NIBC	2	2	1
Rabobank Groep	4	2	3
SNS Reaal (excl. ASN Bank)	2	2	2
Triodos Bank	5	5	5
Van Lanschot	3	2	3

Legenda:

- 1 = slecht;
- 2 = onvoldoende;
- 3 = matig;
- 4 = voldoende;
- 5 = goed.
- n.a. = niet actief op dit gebied

Hieronder volgt per bankgroep een korte toelichting op de scores:

- ABN AMRO krijgt slechts een 2. Voor de investeringscategorieën staatsobligaties, private equity en deelnemingen in joint-ventures krijgt de bank weliswaar een hoge score, maar omdat in deze investeringscategorieën relatief weinig geïnvesteerd wordt valt de uiteindelijke score voor bankinvesteringen toch laag uit. Dochterbedrijf Neuflyze OBC publiceert nauwelijks over de investeringen van zijn beleggingsfondsen en de grote private banking divisie van ABN AMRO is volkomen intransparant, waardoor de score voor vermogensbeheer op 1 uitkomt.
- AEGON heeft inzage gegeven in de leningen en beleggingen door de bank en krijgt daardoor een score 3 voor bankinvesteringen. De beleggingsfondsen van AEGON zijn transparant. Noemenswaardig is ook AEGON's stemverslag en publicatie over engagement met bedrijven in Nederland en Verenigd Koninkrijk. Over investeringen namens institutionele beleggers is echter niets bekend. Daardoor ontvangt AEGON voor vermogensbeheer uiteindelijk een score 3.
- ASN Bank heeft voor alle investeringscategorieën score 5 gekregen. In de publicaties over haar investeringen geeft ASN Bank zowel een lijst met namen van investeringen in bedrijven en overheden als sector- en landenverdelingen van de portefeuilles.
- Delta Lloyd Bankengroep heeft voor zijn leningen een specificatie van het kredietrisico naar sector en regio gegeven. Omdat er niets wordt vermeldt over de interactie met kredietnemers over sociale- en milieukwesties krijgt Delta Lloyd een 2. Over beleggingen door de bank, een aanzienlijk deel van de totale bankinvesteringen, is niets gepubliceerd waardoor de eindscore op 1 uitkomt. Bij vermogensbeheer wordt de score 3 met name bepaald door de transparantie van de beleggingsfondsen.
- Friesland Bank vermeldt in welke Nederlandse bedrijven Friesland Bank een deelneming heeft en dat alleen belegd wordt in Nederlandse staatsobligaties. Maar omdat in deze investeringscategorieën relatief weinig geïnvesteerd wordt en over andere investeringen niets bekend is komt de totale score voor bankinvesteringen uiteindelijk uit op een 2. Bij vermogensbeheer wordt de score 2 met name bepaald door de overige vormen van vermogensbeheer van dochter Optimix waarover weinig bekend is. De beleggingsfondsen vermelden wel de namen en geïnvesteerde bedragen in het jaarverslag, maar tellen maar voor een derde mee in de investeringscategorie vermogensbeheer.
- ING publiceert op de website *INGforsomethingbetter.com* voor de projectfinanciering een uitsplitsing naar regio en sector en wat de uitkomst is van de toepassing van de Equator Principles. Voor overige leningen wordt alleen een sectorverdeling gegeven. Hiermee voldoet de bank dus niet aan een van de meest gerenommeerde richtlijnen voor transparantie, de GRI. Aangaande beleggingen door de bank wordt alleen iets vermeld over de staatsobligaties. De eindscore voor bankinvesteringen is daarom een 2. De jaarverslagen van de beleggingsfondsen geven een volledige lijst van beleggingen maar over het overige vermogensbeheer is niets bekend. Omdat daarin meer geïnvesteerd is dan in de beleggingsfondsen komt de eindscore uit op een 3.

- NIBC geeft een classificatie van de kredieten maar vermeldt niet met hoeveel bedrijven NIBC Bank informatie heeft uitgewisseld over sociale en milieukwesties. De beleggingen in aandelen van niet-beursgenoteerde bedrijven worden ook uitgesplitst naar sector en regio. Voor het overige is er weinig bekend. De eindscore voor bankinvesteringen komt door het grote aandeel leningen op een 2. NIBC beheert via specifieke beleggingsfondsen vermogens voor Europese institutionele beleggers, dat wordt geïnvesteerd in private equity en securitisaties. Slechts voorbeelden van investeringen worden genoemd, wat leidt tot een score 1.
- Rabobank geeft voor leningen een overzicht naar sector en regio, maar geen informatie over interactie met bedrijven en overheden waarin wordt geïnvesteerd. Hiermee voldoet de bank voor leningen dus niet aan een van de meest gerenommeerde richtlijnen voor transparantie, de GRI. Ook omdat informatie over beleggingen door de bank ontbreekt, resulteert dit in een score 2 voor bankinvesteringen. Voor vermogensbeheer wordt dit een 3, omdat dochterbedrijven Robeco en Sarasin voor hun beleggingsfondsen wel een lijst met namen en bedragen publiceren. Vermeldenswaardig is het engagementverslag van dochterbedrijf en vermogensbeheerder Robeco.
- SNS Reaal geeft voor leningen, beleggingen door de bank en overig vermogensbeheer wel een verdeling naar sector en/of regio, maar geen informatie over het aantal bedrijven waarmee interactie over sociale- en milieukwesties is geweest. Hiermee voldoet de bank dus niet aan een van de meest gerenommeerde richtlijnen voor transparantie, de GRI. Voor bankinvesteringen komt de score daarom op een 2. De jaarverslagen van de beleggingsfondsen geven een lijst met namen van bedrijven en overheden waarin belegd wordt plus bedragen. Maar over overig vermogensbeheer (o.a. mandaten), dat een groot aandeel heeft in de investeringscategorie vermogensbeheer, ontbreekt informatie. Daardoor komt de score voor vermogensbeheer op een 2 uit.
- Triodos Bank geeft voor alle investeringscategorieën weer in welke bedrijven en overheden wordt geïnvesteerd. Voor beleggingen door de bank en voor beleggingsfondsen met beleggingen in beursgenoteerde ondernemingen worden ook de bedragen vermeld. De eindscores voor bankinvesteringen en vermogensbeheer komen daarmee beiden uit op 5.
- Van Lanschot krijgt een score 2 voor leningen omdat zij een verdeling van leningen naar sector geeft. Van de beleggingen door de bank is deels bekend in welke overheden Van Lanschot belegt (staatsobligaties) en er wordt een lijst van alle ondernemingen waarin dochterbedrijf Van Lanschot Participaties een deelneming heeft gegeven. Over de overige beleggingen door de bank is echter weinig bekend. De eindscore is daarom een 2. De score voor vermogensbeheer is een 3 omdat in de jaarverslagen van de beleggingsfondsen weliswaar een volledig lijst met beleggingen is opgenomen, maar die informatie ontbreekt ten aanzien van andere vormen van vermogensbeheer (o.a. mandaten), dat een groot aandeel heeft in de investeringscategorie vermogensbeheer. Interessant is dat dochterbedrijf Kempen Capital Management de engagementcases beschrijft en op welk deel van de totale portfolio de engagementstrategie van toepassing is.

4.2 Conclusies

Uit dit onderzoek blijkt dat de Nederlandse bankgroepen over het algemeen weinig transparant zijn over de bedrijven en overheden waarin zij investeren. Dit geldt met name voor kredietverlening, beleggingen door de bank en overig vermogensbeheer. Voor deze investeringscategorieën, gezamenlijk goed voor het merendeel van de investeringen van de meeste bankgroepen, vermelden de meeste bankgroepen niet in welke bedrijven en overheden geïnvesteerd wordt en om welke bedragen het gaat. Bij beleggingsfondsen daarentegen wordt meestal wel een volledige lijst van beleggingen en de bijbehorende beurswaardes gepresenteerd in de jaarverslagen. De meeste banken zijn verder ook niet duidelijk over het aantal bedrijven en overheden waarmee zij informatie uitwisselen aangaande sociale en milieukwesties. Hieronder zal per investeringscategorie besproken worden hoe transparant bankgroepen zijn over hun investeringen.

4.2.1 Kredietverlening aan bedrijven en overheden

De meeste banken publiceren de namen van bedrijven en overheden waar zij kredieten aan verlenen niet. Alleen ASN Bank (in het jaarverslag) en Triodos Bank (op de website) publiceren alle namen van bedrijven en overheden waaraan leningen zijn verstrekt. ASN Bank vermeldt daarbij ook de bedragen, Triodos Bank doet dit alleen voor leningen aan banken. AEGON heeft de onderzoekers inzage gegeven in de leningen die zij heeft verstrekt.

De andere banken vermelden meestal wel een uitsplitsing van hun kredietportefeuille (uitstaande leningen of maximale kredietrisico's) naar sector en regio. Hoewel de banken daarmee wel voldoen aan indicator FS6 van het Global Reporting Initiative (GRI), is de uitsplitsing inhoudelijk vaak te weinig zeggend. Ten eerste omdat de sectorindeling vaak te grof is (niet meer dan 5-6 zeer breed gedefinieerde sectoren zoals "Industrie" en "Handel") en ten tweede omdat sector- en regio-uitsplitsing vaak niet gecombineerd zijn in een kruistabel. Dat maakt het voor klanten en andere stakeholders vrijwel onmogelijk om te beoordelen of de banken investeringen doen in sectoren met grote duurzaamheidsproblemen zoals de wapenindustrie, kledingindustrie of de mijnbouw in bepaalde gevoelige regio's.

Relatief gedetailleerde uitsplitsingen worden gegeven door ABN AMRO (uitsplitsing in 20 sectoren), Rabobank (uitsplitsing in 11 sectoren en verdere uitsplitsing food en agri naar 10 activiteiten) en NIBC (11 sectoren gebaseerd op Europese standaard bedrijfsindeling). Triodos Bank heeft zijn leningen verder uitgesplitst naar activiteit en land in een kruistabel. De andere banken geven een sectorverdeling met minder dan 10 industriële sectoren (ASN Bank 8, Friesland Bank 8, ING 9, SNS Reaal 6 en Van Lanschot 6). Bij alle banken is op dit punt nog verbetering mogelijk (zie aanbevelingen).

Een aantal van de banken die relatief gedetailleerde sectorverdelingen geven, ontvingen toch een score 2. Dat komt met name omdat zij niet of onvoldoende gegevens publiceren over de informatie die zij uitwisselen met cliënten betreffende sociale en milieukwesties en niet voldoen aan GRI indicator FS10.

4.2.2 Beleggingen door de bank

Vrijwel alle banken geven nauwelijks informatie over hun eigen beleggingen, met uitzondering van ASN Bank en Triodos Bank die beiden namen en bedragen vermelden. Op aandringen van de Europese toezichthouders publiceren alle banken in hun laatste jaarverslag nu wel gegevens over de staatsobligaties die zij in portefeuille hebben van de Europese probleemlanden Griekenland, Ierland, Spanje en Italië.

ABN AMRO, ASN Bank, Friesland Bank, Triodos Bank en Van Lanschot gaan hierin verder en publiceren een volledig overzicht van de staatsobligaties in jaarverslagen of gaven de onderzoekers inzage hierin (AEGON). Ook geven sommige banken informatie over hun participaties in Nederlandse bedrijven (ABN AMRO, Friesland Bank en Van Lanschot). Over de andere obligaties, aandelen en derivaten waarin de banken beleggen wordt echter nauwelijks gedetailleerde informatie verstrekt.

4.2.3 Beleggingsfondsen

De categorie beleggingsfondsen vormt de positieve uitzondering op het gebrek aan transparantie bij de meeste Nederlandse bankgroepen. Vrijwel alle bankgroepen zijn behoorlijk transparant over de investeringen die zij doen voor de beleggingsfondsen die zij beheren. Jaarlijks wordt door de meeste beleggingsfondsen een jaarverslag gepubliceerd, waarin vrijwel altijd het gedetailleerde portfolio-overzicht wordt gepubliceerd, inclusief namen en bedragen.

Alleen voor 'duurzame' fondsen waarop een engagementstrategie van toepassing is, wordt in het jaarverslag ook vermeldt met welke bedrijven informatie is uitgewisseld over sociale en milieu kwesties. Dit wordt bijvoorbeeld gedaan door Robeco (Rabobank Groep) en Kempen Capital Management (Van Lanschot).

4.2.4 Overig vermogensbeheer

Bij veel bankgroepen is onduidelijk welk deel van het beheerd vermogen is ondergebracht in beleggingsfondsen en welk deel in andere vormen van vermogensbeheer. Dit bemoeilijkte in dit onderzoek het toekennen van de wegingsfactoren aan de verschillende vormen van vermogensbeheer.

Fondsen die uitsluitend in niet-beursgenoteerde ondernemingen beleggen (zoals fondsen van ASN Bank, NIBC, Robeco en Triodos Bank) geven soms een overzicht van de bedrijven waarin geïnvesteerd wordt en soms een sector- en regioverdeling.

Alle bankgroepen (met uitzondering van ASN Bank) ontplooiden op de peildatum andere vormen van vermogensbeheer voor particuliere en institutionele beleggers, meestal in de vorm van private banking of mandaten. Op Triodos Bank na geven de vermogensbeheerders geen enkel inzicht in de bedrijven en overheden waarin deze vermogens worden belegd. Van Lanschot publiceert wel een - onvolledige - lijst met externe beleggingsfondsen waarin wordt belegd. Deze categorie is daarmee het minst transparant.

Behalve naar informatie over de bedrijven en overheden waarin wordt belegd, is ook nagegaan of er informatie wordt gepubliceerd over het aantal bedrijven waarmee de bankgroep informatie heeft uitgewisseld over sociale- en milieu gerelateerde onderwerpen, zoals gevraagd in indicator FS10 van de GRI. Geen enkele bank publiceert hier systematisch informatie over voor alle vormen van investeringen. Voor de investeringen van hun beleggingsfondsen wordt dit wel gedaan door Robeco (dochter van de Rabobank Groep) en Kempen Capital Management (Van Lanschot).

4.3 Aanbevelingen

4.3.1 Aanbevelingen voor de bankgroepen

De Nederlandse bankgroepen zouden veel transparanter kunnen zijn over de bedrijven en overheden waarin zij investeren. Zij zouden onder meer het volgende kunnen doen:

1. Banken zouden alle bedrijven waaraan zij meer dan € 1 miljoen krediet verstrekken op hun website kunnen noemen en beschrijven. Als dat vanwege contractuele afspraken niet mogelijk is, zouden de banken vanaf heden in hun nieuwe leningcontracten een bepaling kunnen opnemen die dat wel mogelijk maakt. Namen van nieuwe klanten zouden dan in ieder geval gepubliceerd kunnen worden.
2. Banken zouden hun uitstaande kredieten kunnen uitsplitsen in een kruistabel naar sector en regio. De sectorindeling moet voldoende gedetailleerd zijn om klanten en andere stakeholders inzicht te bieden in de kredietverlening van de bank aan controversiële sectoren. Het zou de samenleving meer inzicht en mogelijkheden tot vergelijking geven als een gedetailleerde en gestandaardiseerde indeling - bijvoorbeeld op basis van de hoofdcategorieën (de eerste twee cijfers) van de Standaard Bedrijfsindeling (SBI 2008) - zou worden gevolgd.
3. Banken kunnen over hun eigen beleggingen net zo transparant kunnen zijn als de beleggingsfondsen die hun dochter- of zustermaatschappijen beheren, door namen van bedrijven en overheden en bedragen te publiceren.
4. De vermogensbeheerders van de bankgroepen kunnen veel duidelijker aangeven welk deel van het door hen beheerde vermogen is ondergebracht in beleggingsfondsen en welk deel in andere vormen wordt beheerd (zoals private banking en mandaten).
5. De eigen beleggingsfondsen van de bankgroepen publiceren vrijwel altijd de namen van bedrijven en overheden waarin belegd wordt, plus bedragen. Er zijn echter uitzonderingen waarbij minder informatie wordt verstrekt. De vermogensbeheerders zouden voor alle beleggingsfondsen deze informatie kunnen verstrekken.
6. Ook voor hun private banking activiteiten en mandaten voor institutionele beleggers zouden de vermogensbeheerders van de bankgroepen in geaggregeerde vorm kunnen publiceren in welke bedrijven en overheden wordt belegd, plus de geïnvesteerde bedragen.

Benadrukt dient te worden dat er geen juridische belemmeringen voor de bankgroepen zijn om de bovengenoemde aanbevelingen door te voeren. Noch de Wet bescherming persoonsgegevens, noch de Algemene bankvoorwaarden, die gebaseerd zijn op de in het Burgerlijk Wetboek genoemde zorgplicht jegens cliënten, maken dit onmogelijk. Uit juridisch advies dat door de Eerlijke Bankwijzer is ingewonnen blijkt dat de gegevens van een rechtspersoon, publiekrechtelijke lichaam of overheid niet vallen onder de Wet bescherming persoonsgegevens. Gegevens over de beleggingen van private banking klanten kunnen wel worden verstrekt mits daarbij geen gegevens bekend worden gemaakt die leiden tot identificatie van de private banking klanten. In de Algemene bankvoorwaarden is het principe van zorgplicht nader uitgewerkt en dit heeft consequenties voor het ter beschikking stellen van gegevens over verstrekte leningen. Als publicatie schade kan toebrengen aan die cliënten dan is dat in strijd met de in Algemene bankvoorwaarden opgenomen zorgplicht. De bank is echter vrij om bij (lening)overeenkomsten af te wijken van de Algemene bankvoorwaarden en hierover afspraken te maken met klanten (zie ook paragraaf 1.3.2).

4.3.2 Aanbevelingen voor andere stakeholders

Ook andere stakeholders kunnen bevorderen dat banken transparanter worden over hun investeringen. We doen de volgende aanbevelingen:

1. In de Transparantiebenchmark die jaarlijks in opdracht van het ministerie van EL&I wordt uitgevoerd, zou voor banken en andere financiële instellingen de transparantie over hun investeringen zwaar moeten wegen in de beoordeling;
2. De AFM zou het voorbeeld van zijn Amerikaanse evenknie SEC kunnen volgen door van alle aan Nederlandse beurzen genoteerde bedrijven te verlangen dat zij kredietovereenkomsten met banken integraal publiceren;

3. De AFM zou ook – eveneens naar het voorbeeld van de SEC – van alle Nederlandse vermogensbeheerders kunnen verlangen dat zij jaarlijks een geaggregeerd overzicht geven van alle beleggingen in bedrijven en overheden die zij voor klanten beheren. Dit zou moeten gelden voor vermogensbeheerders die beleggingsfondsen beheren, maar ook voor private banking afdelingen en beheerders van mandaten voor institutionele beleggers;
4. De Nederlandsche Bank (DNB) zou, in het kader van Pillar III van het Bazel Kapitaal Akkoord II, banken kunnen vragen om meer gedetailleerdere informatie over hun investeringen te publiceren. Voor kredieten wordt nu wel een sector- en regio-verdeling gevraagd, maar het zou het inzicht en de vergelijkingsmogelijkheden bevorderen als hiervoor een meer gedetailleerde en gestandaardiseerde indeling - bij voorkeur op basis van de hoofdcategorieën van de Standaard Bedrijfsindeling - wordt voorgeschreven. Voor beleggingen met eigen middelen zou publicatie van alle namen van bedrijven en overheden waarin belegd wordt, plus bedragen, wenselijk zijn. Nu verlangt DNB wel dat banken informatie geven over de staatsobligaties die zij in portefeuille hebben van de Europese probleemlanden Griekenland, Ierland, Spanje en Italië, maar dat wordt niet gevraagd voor andere (staats- en bedrijfs)obligaties, aandelen en derivaten.
5. De accountants die de jaarverslagen van bankgroepen controleren, zouden hen kunnen aansporen om een gedetailleerde en gestandaardiseerde sector- en regio-verdeling van hun investeringen te publiceren en informatie over het aantal bedrijven waarmee de bankgroep informatie heeft uitgewisseld over sociale en milieu gerelateerde onderwerpen. Doen bankgroepen dit niet of onvoldoende, dan zou in de goedkeuringsverklaring van financiële en maatschappelijke jaarverslagen door de accountant vermeld kunnen worden dat de bankgroep niet rapporteert volgens de GRI-indicatoren FS6 en FS10.

Bijlage 1 Bronverwijzingen

- 1 ISO, "ISO 26000. Guidance on social responsibility", *International Organization for Standardization (ISO)*, November 2010; OECD, "OECD Guidelines for Multinational Enterprises. Recommendations For Responsible Business Conduct In A Global Context", OECD, May 2011, p. 25.
- 2 Ministerie van Financiën, "Toespraak van minister De Jager bij de opening van het publiekssymposium 'Naar een transparante financiële sector'", *Ministerie van Financiën*, 27 januari 2011.
- 3 GRI, "RG & FSSS. Sustainability Reporting Guidelines & Financial Services Sector Supplement", Global Report Initiative, 2000-2008, RG 3.0; Global Reporting Initiative, "Financial Services", *Website Global Reporting Initiative (www.globalreporting.org/ReportingFramework/SectorSupplements/FinancialServices/)*, Bezocht in September 2011.
- 4 Raad voor de Jaarverslaggeving, "Handreiking voor Maatschappelijke verslaggeving", *Website Raad voor de Jaarverslaggeving (www.rjnet.nl/RJ/Richtlijnen/Handreiking+MVO/default.aspx)*, Bezocht in juni 2011; Raad voor de Jaarverslaggeving, "Richtlijn 400 Jaarverslag (herzien 2009)", *Raad voor de Jaarverslaggeving*, 2009.
- 5 EL&I, "Transparantiebenchmark 2010", *Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie*, Februari 2011.
- 6 AFM, "Over AFM. Wat doet de AFM? ", *Website Autoriteit Financiële Markten (www.afm.nl/nl/consumenten)*, Bezocht in september 2011.
- 7 Consumentenbond, "Geld & Verzekering", *Website Consumentenbond (www.consumentenbond.nl/test/geld-verzekering)*, Bezocht in September 2011.
- 8 Consumentenbond, "Begrijp je geld?!", *Website Consumentenbond (www.consumentenbond.nl/campagnes/begrijp-je-geld)*, Bezocht in September 2011.
- 9 Tax Justice NL, "Thema's. Belastingontwijking", *Website Tax Justice NL (www.taxjustice.nl)*, Bezocht in September 2011.
- 10 Eerlijke Bankwijzer, "Doel Eerlijke Bankwijzer", *Website Eerlijke Bankwijzer (www.eerlijkebankwijzer.nl/over-ons/doel-eerlijke-bankwijzer)*, Bezocht in september 2011.
- 11 BCBS, "International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards - A Revised Framework (Comprehensive Version)", *Basel Committee on Banking Supervision*, Juni 2006, p. 226-242.
- 12 SEC, "Form 13F - Reports Filed by Institutional Investment Managers", *Website Securities and Exchange Commission (www.sec.gov/answers/form13f.htm)*, Bezocht in September 2011.
- 13 SEC, "Form 8-K", *Website Securities and Exchange Commission (www.sec.gov/answers/form8k.htm)*, Bezocht in September 2011.
- 14 Kloostra, B., "Advies praktijkonderzoek Transparantie", *Van den Biesen Boesveld Advocaten*, Amsterdam, 5 augustus 2011.
- 15 Kloostra, B., "Advies praktijkonderzoek Transparantie", *Van den Biesen Boesveld Advocaten*, Amsterdam, 5 augustus 2011.
- 16 NVB, "Algemene Bankvoorwaarden 2009", *Nederlandse Vereniging van Banken*, November 2009.
- 17 Kloostra, B., "Advies praktijkonderzoek Transparantie", *Van den Biesen Boesveld Advocaten*, Amsterdam, 5 augustus 2011.
- 18 Kloostra, B., "Advies praktijkonderzoek Transparantie", *Van den Biesen Boesveld Advocaten*, Amsterdam, 5 augustus 2011.

- 19 Kloostra, B., "Advies praktijkonderzoek Transparantie", *Van den Biesen Boesveld Advocaten*, Amsterdam, 5 augustus 2011.
- 20 Kloostra, B., "Advies praktijkonderzoek Transparantie", *Van den Biesen Boesveld Advocaten*, Amsterdam, 5 augustus 2011.
- 21 Indicator FS6: "Percentage of the portfolio for business lines by specific region, size (e.g. micro/SME/large) and by sector." Uit: Global Reporting Initiative, "Sustainability Reporting Guidelines & Financial Services Sector Supplement", *Global Reporting Initiative*, 2008.
- 22 Indicator FS10: "Percentage and number of companies held in the institution's portfolio with which the reporting organization has interacted on environmental or social issues.." Uit: Global Reporting Initiative, "Sustainability Reporting Guidelines & Financial Services Sector Supplement", *Global Reporting Initiative*, 2008.
- 23 ABN AMRO, Fortis, RBS en Santander, "Joint Message from ABN AMRO, Fortis, RBS and Santander", *ABN AMRO, Fortis, RBS en Santander*, 11 oktober 2007.
- 24 Ministerie van Financiën, "Persbericht: The State of the Netherlands fully acquires Fortis Bank Nederland, Fortis Insurance Netherlands, Fortis Corporate Insurance and the Fortis share in ABN AMRO Holding", *Ministerie van Financiën*, 3 oktober 2008; Fortis, "Persbericht: Fortis verklaring over transactie met de Nederlandse overheid", *Fortis*, 3 oktober 2008; Fortis, "Persbericht: Informatie over de nieuwe structuur van Fortis SA/NV en Fortis N.V.", *Fortis*, 14 oktober 2008.
- 25 ABN AMRO, "Persbericht: ABN AMRO voltooit juridische splitsing", *ABN AMRO*, 8 februari 2010.
- 26 Ministerie van Financiën, "Persbericht: Two strong insurance companies and one strong bank", *Ministerie van Financiën*, 21 november 2008.
- 27 ABN AMRO Bank, "Persbericht: Integratie particuliere klant ABN AMRO en Fortis Bank Nederland in zicht", *ABN AMRO Bank*, 9 maart 2010; ABN AMRO Bank, "Persbericht: Juridische fusie ABN AMRO Bank en Fortis Bank Nederland een feit", *ABN AMRO Bank*, 30 juni 2010.
- 28 ABN AMRO Group, "Annual Report 2010", *ABN AMRO Group*, Maart 2011.
- 29 ABN AMRO Group, "Annual Report 2010", *ABN AMRO Group*, Maart 2011, p. 133.
- 30 ABN AMRO Group, "Annual Report 2010", Maart 2011, p. 133.
- 31 ABN AMRO Group, "Annual Report 2010", Maart 2011, p. 70.
- 32 ABN AMRO Group, "Annual Report 2010", Maart 2011, p. 70. Totaal leningen (€ 316.872) – particuliere leningen (€ 187.395 miljoen) – leningen aan overheden (€ 3.259 miljoen) – leningen aan banken (€ 41.166 miljoen) = € 94.101 miljoen.
- 33 ABN AMRO Group, "Annual Report 2010", Maart 2011, p. 133.
- 34 ABN AMRO Group, "Annual Report 2010", Maart 2011, p. 133.
- 35 ABN AMRO Group, "Annual Report 2010", Maart 2011, p. 133.
- 36 ABN AMRO Group, "Annual Report 2010", Maart 2011, p. 191-193. (Financiële investeringen (€ 20,2 miljard) - Overheidsobligaties (€ 11,3 miljard) - Private equity (€ 0,1 miljard) = € 8,8 miljard.
- 37 ABN AMRO Group, "Annual Report 2010", Maart 2011, p. 133.
- 38 ABN AMRO Group, "Annual Report 2010", *ABN AMRO Group*, Maart 2011, p. 70; ABN AMRO Group, "Sustainability review 2010", *ABN AMRO Group*, April 2011.
- 39 ABN AMRO Group, "Annual Report 2010", *ABN AMRO Group*, Maart 2011, p. 189.

- 40 ABN AMRO Group, "Annual Report 2010", *ABN AMRO Group*, Maart 2011, p. 192.
- 41 ABN AMRO Participaties, "Investerings:", *Website ABN AMRO Participaties (www.abnamroparticipaties.nl)*, Bezocht in augustus 2011.
- 42 ABN AMRO Group, "Annual Report 2010", *ABN AMRO Group*, Maart 2011, p. 191.
- 43 ABN AMRO Group, "Annual Report 2010", *ABN AMRO Group*, Maart 2011, p. 198.
- 44 ABN AMRO Group, "Annual Report 2010", *ABN AMRO Group*, Maart 2011; Neuflyze OBC Investissements, "L'Essentiel", Juni 2011, p. 4.
- 45 Neuflyze OBC Investissements, "L'Essentiel", Juni 2011, p. 4.
- 46 € 164,2 miljard (ABN AMRO Group, "Annual Report 2010", Maart 2011, p. 54) - € 7,9 miljard (Neuflyze OBC Investissements, "L'Essentiel", Juni 2011, p. 4).
- 47 ABN AMRO Group, "Annual Report 2010", Maart 2011, p. 54.
- 48 Neuflyze OBC, "Home", Website Neuflyze OBC (www.neuflyzeobcinvestissements.fr), Bezocht in augustus 2011.
- 49 AEGON, "Annual Report 2010", *AEGON*, Maart 2011.
- 50 AEGON Bank, "Jaarverslag 2010", *AEGON Bank*, Juni 2011.
- 51 AEGON Bank, "Jaarverslag 2010", *AEGON Bank*, Juni 2011, p. 58.
- 52 AEGON Bank, "Jaarverslag 2010", *AEGON Bank*, Juni 2011, p. 58.
- 53 AEGON Bank, "Jaarverslag 2010", *AEGON Bank*, Juni 2011, p. 58.
- 54 AEGON Bank, "Jaarverslag 2010", *AEGON Bank*, Juni 2011, p. 61-62.
- 55 AEGON Bank, "Jaarverslag 2010", *AEGON Bank*, Juni 2011, p. 63.
- 56 AEGON Bank, "Jaarverslag 2010", *AEGON Bank*, Juni 2011, p. 120.
- 57 AEGON, "Annual Report 2010", *AEGON*, Maart 2011, p. 153. Off balance sheet investments third parties = € 123.766 miljoen.
- 58 AEGON, "Annual Report 2010", Maart 2011, p. 153. Totaal beheerd vermogen € 123,8 miljard, waarvan naar schatting van Profundo 50% in beleggingsfondsen.
- 59 AEGON, "Annual Report 2010", Maart 2011, p. 153. Totaal beheerd vermogen € 123,8 miljard, waarvan naar schatting van Profundo 50% in overige vermogensbeheer.
- 60 AEGON Bank, "De huisfondsen van AEGON", Website AEGON Bank (www.aegonbank.nl/beleggen/huisfondsen/fondsen/), Bezocht in augustus 2011; Transamerica, "Home", Website Transamerica Asset Management Group (www.transamericafunds.com), Bezocht in augustus 2011; TKP, "Vermogensbeheer", Website TKP Pensioen (www.tkppensioen.nl), Bezocht in augustus 2011.
- 61 AEGON, "Stemverslag 2010", *AEGON*, April 2011; AEGON, "Sustainability Report 2010", *AEGON*, April 2011.
- 62 AEGON, "Zakelijk. Asset Management", Website AEGON (www.aegon.nl), Bezocht in augustus 2011.
- 63 ASN Bank, "Jaarverslag 2010", *ASN Bank*, April 2011, p. 57.
- 64 ASN Bank, "Jaarverslag 2010", *ASN Bank*, April 2011, p. 57.

- 65 ASN Bank, "Jaarverslag 2010", April 2011, p. 98.
- 66 ASN Bank, "Jaarverslag 2010", April 2011, p. 98-99, 102.
- 67 ASN Bank, "Jaarverslag 2010", April 2011, p. 99-102.
- 68 ASN Bank, "Jaarverslag 2010", April 2011, p. 98.
- 69 ASN Bank, "Jaarverslag 2010", April 2011, p. 98.
- 70 ASN Bank, "Jaarverslag 2010", April 2011, p. 98-102.
- 71 ASN Bank, "Jaarverslag 2010", April 2011, p. 98-102.
- 72 ASN Bank, "Jaarverslag 2010", *ASN Bank*, April 2011, p. 44.
- 73 ASN Beleggingsfondsen, "Jaarverslag 2010", ASN Beleggingsfondsen, Mei 2011, p. 9-10.
- 74 ASN-Novib Fonds, "Jaarverslag 2010", *ASN Vermogensbeheer*, Mei 2011, p. 9; ASN Groenprojectenfonds, "Jaarverslag 2010", *ASN Vermogensbeheer*, Mei 2011, p. 10.
- 75 ASN Beleggingsfondsen, "Jaarverslag 2010", *ASN Vermogensbeheer*, Mei 2011.
- 76 ASN-Novib Fonds, "Jaarverslag 2010", *ASN Vermogensbeheer*, Mei 2011; ASN Groenprojectenfonds, "Jaarverslag 2010", *ASN Vermogensbeheer*, Mei 2011.
- 77 Loots, J., Persoonlijke mededeling, *ASN Bank*, 17 augustus 2011.
- 78 Delta Lloyd Groep, "De Onderneming", *Website Delta Lloyd Groep*, Bezocht in juni 2011.
- 79 Aviva, "Home", *Website Aviva*, Bezocht in maart 2011.
- 80 Delta Lloyd Groep, "Jaarverslag 2009", *Delta Lloyd Groep*, April 2010.
- 81 Delta Lloyd Groep, "Informatie over het aandeel Delta Lloyd", *Website Delta Lloyd Groep*, Bezocht in juni 2011.
- 82 Delta Lloyd Groep, "Jaarverslag 2010", *Delta Lloyd Groep*, April 2011.
- 83 Delta Lloyd Bankengroep, "Jaarverslag 2010", *Delta Lloyd Bankengroep*, Mei 2011, p.24.
- 84 Delta Lloyd Bankengroep, "Jaarverslag 2010", *Delta Lloyd Bankengroep*, Mei 2011, p.24.
- 85 Delta Lloyd Bankengroep, "Jaarverslag 2010", *Delta Lloyd Bankengroep*, Mei 2011, p.60.
- 86 Delta Lloyd Bankengroep, "Jaarverslag 2010", *Delta Lloyd Bankengroep*, Mei 2011, p.24.
- 87 Delta Lloyd Bankengroep, "Jaarverslag 2010", *Delta Lloyd Bankengroep*, Mei 2011, p.24.
- 88 Delta Lloyd Bankengroep, "Jaarverslag 2010", *Delta Lloyd Bankengroep*, Mei 2011, p. 122-123.
- 89 Delta Lloyd Groep, "Jaarverslag 2010", *Delta Lloyd Groep*, April 2011.
- 90 Delta Lloyd Bankengroep, "Jaarverslag 2010", *Delta Lloyd Bankengroep*, Mei 2011, p.54-59.
- 91 Delta Lloyd Groep, "Jaarverslag 2010", *Delta Lloyd Groep*, April 2011, p. 17, 337.
- 92 Delta Lloyd Groep, "Jaarverslag 2010", April 2011, p. 337. Naar schatting van Profundo was 50% van het voor derden beheerde vermogen (€ 7,6 miljard) ondergebracht in beleggingsfondsen.

- 93 Delta Lloyd Groep, "Jaarverslag 2010", April 2011, p. 337. Naar schatting van Profundo bestond 50% van het voor derden beheerde vermogen (€ 3,8 miljard) uit overig vermogensbeheer.
- 94 Delta Lloyd Asset Management, "Jaarverslag", *Website Delta Lloyd Asset Management*, Bezocht in augustus 2011 (fondsen voor institutionele beleggers: <http://www.deltalloydassetmanagement.nl/HomeNL/Fondsdocumentatie-Jaarverslagen-Institutioneel.htm> en fondsen voor particulieren: <http://www.deltalloydassetmanagement.nl/HomeNL/Fondsdocumentatie-Jaarverslagen.htm>)
- 95 Delta Lloyd Bank, "Private Banking", *Website Delta Lloyd Bank*, Bezocht in augustus 2011.
- 96 Delta Lloyd Groep, "Jaarverslag 2010", *Delta Lloyd Groep*, April 2011, p. 17.
- 97 Friesland Bank, "Over ons", *Website Friesland Bank*, Bezocht in april 2010.
- 98 Friesland Bank, "Financieel Jaarverslag 2010", *Friesland Bank*, April 2011, p. 51.
- 99 Friesland Bank, "Financieel Jaarverslag 2010", *Friesland Bank*, April 2011, p. 50.
- 100 Friesland Bank, "Financieel Jaarverslag 2010", *Friesland Bank*, April 2011, p. 77. Kredieten aan grote ondernemingen (€ 2.199,2 miljoen) + Kredieten aan kleine en middelgrote ondernemingen (€ 1.743,2 miljoen) = € 3.942,4 miljoen.
- 101 Friesland Bank, "Financieel Jaarverslag 2010", *Friesland Bank*, April 2011, p. 79. Nederlandse staatsobligaties: € 278,8 miljoen.
- 102 Friesland Bank, "Financieel Jaarverslag 2010", *Friesland Bank*, April 2011, p. 50.
- 103 Friesland Bank, "Financieel Jaarverslag 2010", *Friesland Bank*, April 2011, p. 79. Overige financiële activa (€ 848,4 miljoen) - Staatsobligaties (€ 278,8 miljoen) = € 569,6 miljoen.
- 104 Friesland Bank, "Financieel Jaarverslag 2010", *Friesland Bank*, April 2011, p. 145.
- 105 Friesland Bank, "Financieel Jaarverslag 2010", *Friesland Bank*, April 2011, p. 41.
- 106 Friesland Bank, "Financieel Jaarverslag 2010", *Friesland Bank*, April 2011, p. 79. Nederlandse staatsobligaties: € 278,8 miljoen.
- 107 Friesland Bank, "Financieel Jaarverslag 2010", *Friesland Bank*, April 2011, p. 137-138.
- 108 Optimix, "Optimix Vermogensbeheer", *Website Optimix (www.optimix.nl)*, Bezocht in augustus 2011.
- 109 Optimix Investment Funds, "Jaarverslag 2010", *Optimix Vermogensbeheer*, April 2011, p. 31.
- 110 Friesland Bank Fondsen, "Jaarverslag 2010", *Friesland Bank*, April 2011, p. 14, 40.
- 111 Optimix Investment Funds, "Jaarverslag 2010", *Optimix Vermogensbeheer*, April 2011, p. 31; Friesland Bank Fondsen, "Jaarverslag 2010", *Friesland Bank*, April 2011, p. 14, 40.
- 112 Optimix, "Optimix Vermogensbeheer", *Website Optimix Vermogensbeheer (www.optimix.nl)*, Bezocht in augustus 2011. Totaal beheerd vermogen voor derden is € 1,3 miljard, waarvan naar schatting € 0,4 miljard is ondergebracht in beleggingsfondsen.
- 113 Optimix Investment Funds, "Jaarverslag 2010", *Optimix Vermogensbeheer*, April 2011.
- 114 Friesland Bank Fondsen, "Jaarverslag 2010", *Friesland Bank*, April 2011.
- 115 Optimix, "Optimix Vermogensbeheer", *Website Optimix (www.optimix.nl)*, Bezocht in augustus 2011.
- 116 ING Groep, "Jaarverslag 2010", *ING Groep*, Maart 2011.

- 117 ING Groep, "Persbericht: ING to strengthen core capital by EUR 10 billion", *ING Groep*, 19 oktober 2008.
- 118 ING Groep, "Persbericht: ING completes rights issue and State repayment", *ING Groep*, 21 december 2009; ING Groep, "Persbericht: ING lost gedeelte staatslening af", *ING Groep*, 7 maart 2011; ING Groep, "Transacties met Nederlandse staat", *Website ING Groep (www.ing.com/Ons-Bedrijf/Investor-relations/Transacties-met-Nederlandse-staat.htm)*, Bezocht in september 2011.
- 119 ING Groep, "Persbericht: ING restructuring plan approved by European Commission", *ING Groep*, 18 november 2009.
- 120 ING Groep, "Jaarverslag 2010", *ING Groep*, Maart 2011.
- 121 ING Groep, "Profiel & Fast facts", *Website ING Groep*, Bezocht in maart 2011; ING Groep, "Jaarverslag 2010", *ING Groep*, Maart 2011.
- 122 ING Bank, "Annual Report 2010", *ING Bank*, Maart 2011, p. 14.
- 123 ING Bank, "Annual Report 2010", Maart 2011, p. 14.
- 124 ING Bank, "Annual Report 2010", Maart 2011, p. 40.
- 125 ING Bank, "Annual Report 2010", Maart 2011, p. 40. Loans guaranteed by credit institutions (€ 5.768 miljoen) + Asset backed securities (€ 18.605 miljoen) + Corporate loans (€ 155.814 miljoen) = € 180.187 miljoen.
- 126 ING Bank, "Annual Report 2010", Maart 2011, p. 14.
- 127 ING Bank, "Annual Report 2010", Maart 2011, p. 39.
- 128 ING Bank, "Annual Report 2010", Maart 2011, p. 14, 39. Available-for-sale (€ 99,200 miljoen) - Held-to-maturity (€ 11,693 miljoen) - Government bonds (€ 51,960 miljoen) = € 58,933 miljoen.
- 129 ING Bank, "Annual Report 2010", Maart 2011, p. 14.
- 130 ING Bank, "Annual Report 2010", Maart 2011, p. 14.
- 131 ING Bank, "Annual Report 2010", *ING Bank*, Maart 2011, p. 155-156.
- 132 ING Groep, "Equator Principles", *Website ING Groep (www.ingforsomethingbetter.com)*, Bezocht in augustus 2011.
- 133 ING Groep, "Global Reporting Initiative (GRI) Index", *Website ING Groep (www.ingforsomethingbetter.com)*, Bezocht in augustus 2011.
- 134 ING Bank, "Annual Report 2010", Maart 2011, p. 101.
- 135 ING Groep, "Jaarverslag 2010", *ING Groep*, Maart 2011, p. 54 (63% van € 387 miljard).
- 136 ING Groep, "Jaarverslag 2010", Maart 2011, p. 54; ING Private Banking, "The World of ING Private Banking", *Website ING Private Banking (www.ingprivatebanking.com/privatebanking.html)*, Bezocht in september 2011. Voor de verkoop van de private banking activiteiten in Azië (beheerd vermogen € 11 miljard) en Zwitserland (€ 10 miljard) in 2009 en 2010, had ING Private Banking € 55 miljard onder beheer. Nu naar schatting dus nog € 55 miljard - € 11 miljard - € 10 miljard = € 34 miljard.
- 137 ING Groep, "Jaarverslag 2010", Maart 2011, p. 54. Van het vermogen beheerd voor particuliere en zakelijke klanten (63% van € 387 miljard = € 243,8 miljard) is naar schatting van Profundo 50% (€ 121,9 miljard) ondergebracht in beleggingsfondsen.
- 138 ING Groep, "Jaarverslag 2010", Maart 2011, p. 54. Van het vermogen beheerd voor particuliere en zakelijke klanten (63% van € 387 miljard = € 243,8 miljard) is naar schatting van Profundo 50% (€ 121,9 miljard) ondergebracht in mandaten en managed accounts.

- 139 ING Groep, "Jaarverslag 2010", Maart 2011, p. 54; ING Private Banking, "The World of ING Private Banking", *Website ING Private Banking (www.ingprivatebanking.com/privatebanking.html)*, Bezocht in september 2011. Voor de verkoop van de private banking activiteiten in Azië (beheerd vermogen € 11 miljard) en Zwitserland (€ 10 miljard) in 2009 en 2010, had ING Private Banking € 55 miljard onder beheer. Nu naar schatting dus nog € 55 miljard - € 11 miljard - € 10 miljard = € 34 miljard.
- 140 ING Groep, "Zakelijk - Beleggen - Fondsenzoeker", *Website ING Groep (www.ing.nl)*, Bezocht in augustus 2011.
- 141 ING Investment Management, "Fondsen", *Website ING Investment Management (www.ingim.nl)*, Bezocht in augustus 2011.
- 142 NIBC, "Organisatie", *Website NIBC*, Bezocht in juni 2011.
- 143 NIBC Bank, "Annual Report 2010", *NIBC Bank*, Mei 2011, p. 87.
- 144 NIBC Bank, "Annual Report 2010", *NIBC Bank*, Mei 2011, p. 86.
- 145 NIBC Bank, "Annual Report 2010", *NIBC Bank*, Mei 2011, p. 86, 154, 158, 162 (€ 7,005 miljoen + € 614 miljoen + € 1,074 miljoen = € 8,693 miljoen).
- 146 NIBC Bank, "Annual Report 2010", *NIBC Bank*, Mei 2011, p. 71, 86 (€ 72 miljoen + € 269 miljoen + € 30 miljoen = € 371 miljoen).
- 147 NIBC Bank, "Annual Report 2010", *NIBC Bank*, Mei 2011, p. 86 (€ 566 miljoen + € 1,190 miljoen + € 572 miljoen = € 2,328 miljoen).
- 148 NIBC Bank, "Annual Report 2010", *NIBC Bank*, Mei 2011, p. 86 (3,113 miljoen + € 360 miljoen = € 3,473 miljoen).
- 149 NIBC, "Onze Cliënten", *Website NIBC (www.nibc.com)*, Bezocht in augustus 2011.
- 150 NIBC Bank, "Annual Report 2010", *NIBC Bank*, Mei 2011, p. 58 en 226.
- 151 NIBC, "Equator Principles Report. 1 July 2010 – 31 December 2010", *NIBC*, april 2011.
- 152 NIBC Bank, "Annual Report 2010", *NIBC Bank*, Mei 2011, p. 71.
- 153 NIBC Bank, "Annual Report 2010", *NIBC Bank*, Mei 2011, p. 241, 244.
- 154 NIBC Holding, "Annual Report 2010", *NIBC Holding*, Mei 2011, p. 200.
- 155 NIBC Bank, "Annual Report 2010", *NIBC Bank*, Mei 2011, p. 241, 244.
- 156 NIBC Holding, "Annual Report 2010", *NIBC Holding*, Mei 2011, p. 200.
- 157 Fortanier, L., "Persoonlijke mededeling", *NIBC*, 6 september 2011.
- 158 NIBC, "Onze Expertise. Investeren", *Website NIBC (www.nibc.com)*, Bezocht in augustus 2011.
- 159 Rabobank Groep, "Organisatie", *Website Rabobank Groep*, Bezocht in september 2011.
- 160 Rabobank Groep, "Jaarbericht 2010", *Rabobank Groep*, Maart 2011, p. 12, 23; Rabobank Groep, "Geconsolideerde jaarrekening 2010", *Rabobank Groep*, Mei 2011, p. 5.
- 161 Rabobank Groep, "Geconsolideerde jaarrekening 2010", *Rabobank Groep*, Mei 2011, p. 4.
- 162 Rabobank Groep, "Geconsolideerde jaarrekening 2010", *Rabobank Groep*, Mei 2011, p. 27.

- 163 Rabobank Groep, "Geconsolideerde jaarrekening 2010", *Rabobank Groep*, Mei 2011, p. 27. Kredietportefeuille (€ 455,9 miljard) - Overheidscliënten (€ 5,6 miljard) - Particulieren (€ 208,0 miljard) = € 242,3 miljard.
- 164 Rabobank Groep, "Geconsolideerde jaarrekening 2010", *Rabobank Groep*, Mei 2011, p. 4.
- 165 Rabobank Groep, "Geconsolideerde jaarrekening 2010", *Rabobank Groep*, Mei 2011, p. 4.
- 166 Rabobank Groep, "Geconsolideerde jaarrekening 2010", *Rabobank Groep*, Mei 2011, p. 4.
- 167 Rabobank Groep, "Geconsolideerde jaarrekening 2010", *Rabobank Groep*, Mei 2011, p. 4.
- 168 Rabobank Groep, "Geconsolideerde jaarrekening 2010", *Rabobank Groep*, Mei 2011, p. 4.
- 169 Rabobank Groep, "Geconsolideerde jaarrekening 2010", *Rabobank Groep*, Mei 2011, p. 4.
- 170 Rabobank Groep, "Geconsolideerde jaarrekening 2010", *Rabobank Groep*, Mei 2011, p. 4.
- 171 Rabobank Groep, "Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen 2010", *Rabobank Groep*, April 2011, p. 56.
- 172 Brugman, O., "Persoonlijke mededeling", *Rabobank Groep*, 2 september 2011.
- 173 Rabobank Groep, "Jaarverslag 2010", *Rabobank Groep*, Maart 2011, p. 19; Rabobank Groep, "Geconsolideerde jaarrekening", *Rabobank Groep*, Mei 2011, p. 27-28.
- 174 Rabobank Groep, "Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen 2010", *Rabobank Groep*, April 2011, p. 57.
- 175 Rabobank Groep, "Geconsolideerde jaarrekening 2010", *Rabobank Groep*, Mei 2011, p. 75.
- 176 Rabobank Groep, "Geconsolideerde jaarrekening 2010", *Rabobank Groep*, Mei 2011, p. 31.
- 177 Rabobank Groep, "Jaarverslag 2010", *Rabobank Groep*, Maart 2011, p. 41.
- 178 Robeco Groep, "Annual Report 2010", *Robeco Groep*, Juni 2011, p. 36; Rabobank Groep, "Jaarverslag 2010", *Rabobank Groep*, Maart 2011, p. 45.
- 179 Sarasin Group, "Annual Report 2010", *Sarasin Group*, Mei 2011, p. 186; Rabobank Groep, "Jaarverslag 2010", *Rabobank Groep*, Maart 2011, p. 45.
- 180 Rabobank Groep, "Jaarverslag 2010", *Rabobank Groep*, Maart 2011, p. 45.
- 181 Rabobank Groep, "Jaarverslag 2010", *Rabobank Groep*, Maart 2011, p. 45.
- 182 Robeco Groep, "Annual Report 2010", *Robeco Groep*, Juni 2011, p. 36; Rabobank Groep, "Jaarverslag 2010", *Rabobank Groep*, Maart 2011, p. 45. Naar schatting is 100% van het vermogen beheerd voor particuliere klanten (€ 81,0 miljard) en 50% van het vermogen beheerd voor institutionele klanten (€ 68,6 miljard * 50% = € 34,3 miljard) in beleggingsfondsen is ondergebracht. Bij elkaar: € 115,3 miljard.
- 183 Sarasin Group, "Annual Report 2010", *Sarasin Group*, Mei 2011, p. 186; Rabobank Groep, "Jaarverslag 2010", *Rabobank Groep*, Maart 2011, p. 45.
- 184 Robeco Groep, "Annual Report 2010", *Robeco Groep*, Juni 2011, p. 36; Rabobank Groep, "Jaarverslag 2010", *Rabobank Groep*, Maart 2011, p. 45. Naar schatting bestaat 50% van het vermogen beheerd voor institutionele klanten uit mandaten: € 68,6 miljard * 50% = € 34,3 miljard.
- 185 Sarasin Group, "Annual Report 2010", *Sarasin Group*, Mei 2011, p. 186; Rabobank Groep, "Jaarverslag 2010", *Rabobank Groep*, Maart 2011, p. 45.
- 186 Rabobank Groep, "Jaarverslag 2010", *Rabobank Groep*, Maart 2011, p. 45.

- 187 Rabobank Groep, "Jaarverslag 2010", *Rabobank Groep*, Maart 2011, p. 45.
- 188 Rabobank Groep, "Jaarverslag 2010", *Rabobank Groep*, Maart 2011, p. 45.
- 189 Robeco Direct, "Jaarverslagen fondsen", *Website Robeco Direct (www.robecodirect.nl)*, bezocht in augustus 2011; Robeco, "Over RIAM. Beleggingsinstellingen RIAM", *Website Robeco Institutional Asset Management (www.robeco.nl)*, bezocht in augustus 2011; Sarasin & Partners, "Home", *Website Sarasin & Partners (www.sarasin.co.uk)*, bezocht in augustus 2011.
- 190 Rabobank Groep, "Jaarverslag 2010", *Rabobank Groep*, Maart 2011.
- 191 Robeco Groep, "Responsible Investing. Results in 2010. Fourth quarter 2010", *Robeco*, Februari 2011.
- 192 Rabo Vastgoedgroep, "Jaarverslag 2010", *Rabo Vastgoedgroep*, April 2011, p. 28.
- 193 SNS Reaal, "Jaarverslag 2010", *SNS Reaal*, Maart 2011.
- 194 SNS Bank, "Annual Report 2010", *SNS Bank*, Maart 2011, p. 49.
- 195 SNS Bank, "Annual Report 2010", *SNS Bank*, Maart 2011, p. 49; ASN Bank, "Jaarverslag 2010", *ASN Bank*, April 2011, p. 57. Balanstotaal SNS Bank (€ 78,9 miljard) - balanstotaal ASN Bank (€ 8,5 miljard) = € 70,4 miljard. Toevertrouwde middelen SNS Bank (€ 37,9 miljard) - toevertrouwde middelen ASN Bank (€ 8,0 miljard) = € 29,9 miljard.
- 196 SNS Bank, "Annual Report 2010", *SNS Bank*, Maart 2011, p. 49; ASN Bank, "Jaarverslag 2010", April 2011, p.98. Leningen SNS Bank aan banken (€ 1,7 miljard) - leningen ASN Bank aan banken (€ 0,5 miljard) = € 1,2 miljard.
- 197 SNS Bank, "Annual Report 2010", *SNS Bank*, Maart 2011, p. 171; ASN Bank, "Jaarverslag 2010", April 2011, p.98, 101-102. Leningen SNS Bank aan overheden (€ 1,2 miljard) - leningen ASN Bank aan overheden (€ 0,7 miljard) = € 0,5 miljard.
- 198 SNS Bank, "Annual Report 2010", *SNS Bank*, Maart 2011, p. 171; ASN Bank, "Jaarverslag 2010", April 2011, p.99-102. Leningen SNS Bank aan klanten (€ 65,0 miljard) - leningen aan overheden (€ 1,2 miljard) - leningen aan particulieren (€ 51,5 miljard) - leningen ASN Bank aan bedrijven (€ 1,1 miljard) = € 11,2 miljard.
- 199 SNS Bank, "Annual Report 2010", *SNS Bank*, Maart 2011, p. 49.
- 200 SNS Bank, "Annual Report 2010", *SNS Bank*, Maart 2011, p. 49; ASN Bank, "Jaarverslag 2010", April 2011, p.98. Investerings SNS Bank (€ 4,3 miljard) - staatsobligaties ASN Bank aan banken (€ 2,9 miljard) = € 1,4 miljard.
- 201 SNS Bank, "Annual Report 2010", *SNS Bank*, Maart 2011, p. 49.
- 202 SNS Bank, "Annual Report 2010", *SNS Bank*, Maart 2011, p. 157-158.
- 203 SNS Bank, "Annual Report 2010", *SNS Bank*, Maart 2011, p. 171.
- 204 SNS Bank, "Annual Report 2010", *SNS Bank*, Maart 2011, p. 157-158.
- 205 SNS Reaal, "Jaarverslag 2010", *SNS Reaal*, Maart 2011, p. 59-60.
- 206 ASN Bank, "Jaarverslag 2010", *ASN Bank*, April 2011, p. 44.
- 207 SNS Reaal, "Jaarverslag 2010", *SNS Reaal*, Maart 2011, p. 59-60; ASN Bank, "Jaarverslag 2010", *ASN Bank*, April 2011, p. 44. Beleggingen voor SNS Bank (€ 8,5 miljard) - eigen beleggingen SNS Bank (€ 4,3 miljard) - beleggingsfondsen ASN Bank (€ 1,4 miljard) = € 2,8 miljard.
- 208 SNS Reaal, "Jaarverslag 2010", *SNS Reaal*, Maart 2011, p. 59-60.

- 209 SNS Asset Management, "Fondsen", *Website SNS Asset Management (www.snsam.nl)*, bezocht in augustus 2011.
- 210 SNS Reaal, "GRI Tabel Jaarverslag Verantwoord Ondernemen 2010", *SNS Reaal*, Maart 2011, p. 35.
- 211 SNS Reaal, "GRI Tabel Jaarverslag Verantwoord Ondernemen 2010", *SNS Reaal*, Maart 2011, p. 36-37.
- 212 Triodos Bank, "Kerncijfers 2010", *Website Triodos Bank*, Bezocht in april 2011.
- 213 Triodos Bank, "Jaarverslag 2010", *Triodos Bank*, April 2011, p. 30.
- 214 Triodos Bank, "Jaarverslag 2010", *Triodos Bank*, April 2011, p. 30, 41-42.
- 215 Triodos Bank, "Jaarverslag 2010", *Triodos Bank*, April 2011, p. 72. Kredieten aan gemeentes (€ 83,8 miljoen).
- 216 Triodos Bank, "Jaarverslag 2010", *Triodos Bank*, April 2011, p. 72. Totaal kredieten (€ 2.127,6 miljoen) - Kredieten aan particulieren (€ 97,6 miljoen) - Kredieten aan gemeentes (€ 83,8 miljoen) = € 1.946,3 miljoen.
- 217 Triodos Bank, "Jaarverslag 2010", *Triodos Bank*, April 2011, p. 43.
- 218 Triodos Bank, "Jaarverslag 2010", *Triodos Bank*, April 2011, p. 43-44.
- 219 Triodos Bank, "Jaarverslag 2010", *Triodos Bank*, April 2011, p. 42.
- 220 Triodos Bank, "Jaarverslag 2010", *Triodos Bank*, April 2011, p. 72-73.
- 221 Triodos Bank, "Mijn geld gaat goed", *Website Triodos Bank (www.triodos.nl)*, Bezocht in augustus 2011.
- 222 Triodos Bank, "Jaarverslag 2010", *Triodos Bank*, April 2011, p. 43-44.
- 223 Triodos Bank, "Statement of balance sheet totals", *Website Triodos Bank (report.triodos.com/en/2010/ourgroup/abouttriodos/balancesheettotals.html?cat=b)*, Bezocht in september 2011.
- 224 Triodos Bank, "Statement of balance sheet totals", *Website Triodos Bank (report.triodos.com/en/2010/ourgroup/abouttriodos/balancesheettotals.html?cat=b)*, Bezocht in september 2011. Triodos SICAV I = € 428 miljoen.
- 225 Triodos Bank, "Statement of balance sheet totals", *Website Triodos Bank (report.triodos.com/en/2010/ourgroup/abouttriodos/balancesheettotals.html?cat=b)*, Bezocht in september 2011. Triodos investment funds (€ 1,757 miljoen) - Triodos SICAV I (€ 428 miljoen) = € 1,329 miljoen.
- 226 Triodos Bank, "Statement of balance sheet totals", *Website Triodos Bank (report.triodos.com/en/2010/ourgroup/abouttriodos/balancesheettotals.html?cat=b)*, Bezocht in september 2011; Triodos Bank, "Jaarverslag 2010", *Triodos Bank*, April 2011, p. 13. Private banking (€ 606 miljoen) - op de balans (€ 249 miljoen) = € 357 miljoen.
- 227 Triodos Bank, "Beleggen. Beleggingsvormen", *Website Triodos Bank (www.triodos.nl)*, Bezocht in augustus 2011.
- 228 Triodos Bank, "Mijn geld gaat goed", *Website Triodos Bank (www.triodos.nl)*, Bezocht in augustus 2011.
- 229 Triodos, "Sustainable investment universe", *Website Triodos (www.triodos.com/en/about-triodos-bank/what-we-do/sri-strategy/eligible-companies2/recent-results/)*, Bezocht in augustus 2011.
- 230 Van Lanschot Bankiers, "Jaarverslag 2010", *Van Lanschot Bankiers*, April 2011.
- 231 Van Lanschot Bankiers, "Jaarverslag 2010", *Van Lanschot Bankiers*, April 2011, p. 65.

- 232 Van Lanschot Bankiers, "Jaarverslag 2010", April 2011, p. 65, 133.
- 233 Van Lanschot Bankiers, "Jaarverslag 2010", April 2011, p. 94.
- 234 Van Lanschot Bankiers, "Jaarverslag 2010", April 2011, p. 65, 133.
- 235 Van Lanschot Bankiers, "Jaarverslag 2010", April 2011, p. 134.
- 236 Van Lanschot Bankiers, "Jaarverslag 2010", April 2011, p. 134.
- 237 Van Lanschot Bankiers, "Jaarverslag 2010", April 2011, p. 65, 134-135. Beleggingen voor verkoop (€1.267,1 miljoen) - Staatsobligaties (€ 1.025,5 miljoen) - Participaties (€ 32,9 miljoen) = € 208,7 miljoen.
- 238 Van Lanschot Bankiers, "Jaarverslag 2010", April 2011, p. 65, 137.
- 239 Van Lanschot Bankiers, "Jaarverslag 2010", April 2011, p. 65, 137-139.
- 240 Van Lanschot Bankiers, "GRI G3-Richtlijnen - Van Lanschot Bankiers in Nederland - verslagjaar 2010", april 2011.
- 241 Van Lanschot Bankiers, "Jaarverslag 2010", *Van Lanschot Bankiers*, April 2011, p. 94 en 97.
- 242 Van Lanschot Bankiers, "Jaarverslag 2010", April 2011, p. 133.
- 243 Van Lanschot Bankiers, "GRI G3-Richtlijnen - Van Lanschot Bankiers in Nederland - verslagjaar 2010", april 2011.
- 244 Van Lanschot Bankiers, "Halfjaarcijfers 2011", Van Lanschot Bankiers, 16 augustus 2011, p. 19.
- 245 Van Lanschot Bankiers, "Exclusief voor. Ondernemers & ondernemingen. Overdracht of overname?", *Website Van Lanschot Bankiers (www.vanlanschot.nl)*, Bezocht in augustus 2011.
- 246 Van Lanschot Bankiers, "Jaarverslag 2010", *Van Lanschot Bankiers*, April 2011, p. 20.
- 247 Kempen & Co., "Asset Management. Producten & diensten. Beleggingsfondsen", *Website Kempen & Co. (www.kempen.nl)*, Bezocht in september 2011.
- 248 Kempen & Co., "Asset Management. Producten & diensten. Beleggingsfondsen", *Website Kempen & Co. (www.kempen.nl)*, Bezocht in september 2011.
- 249 Van Lanschot Bankiers, "Jaarverslag 2010", April 2011, p. 20.
- 250 Kempen & Co., "Asset Management. Producten & diensten. Beleggingsfondsen", *Website Kempen & Co (www.kempen.nl)*, Bezocht in september 2011.
- 251 Van Lanschot Bankiers, "Retrocessies Van Lanschot Bankiers", Van Lanschot Bankiers, Mei 2011.
- 252 Boleij, S., Persoonlijke mededeling, Van Lanschot Bankiers, 2 september 2011.
- 253 Van Lanschot Bankiers, "Maatschappelijk Jaarverslag 2010", *Van Lanschot Bankiers*, April 2011, p. 14; Kempen Capital Management, "Annual Report 2010. Sustainability Report", *Kempen Capital Management*, Juni 2011, p. 30.